

**Igazságügyi szakértőkkel kapcsolatos
szabályozás és feladatok,
lehetséges eszközök az eljárás gyorsítása
érdekében**

Jelige: „kávé”

Bírósági általános igazgatási szekció

6. téma

Tartalom

I. Bevezetés	3
II. Különleges szakértelmet igénylő kérdések, a szakértő kirendelésének esetei	4
III. A szakértő kirendelésének folyamata	5
III.1. A bizonyítási teher	6
III.2. Szakértő kirendelése kérelemre.....	7
III.3 Hivatalbóli bizonyítás esete, a szakértő hivatalból történő kirendelése	7
III.4. A szakértői díj előlegezése.....	8
III.5. Előzetes munkaterv	9
III.6. A szakértő személyének meghatározása	9
III.7. Eseti szakértő	12
III.8. A kirendelő végzés	12
III.9. A szakértőhöz intézendő kérdések	15
III.10. A szakértő jogai és kötelezettségei.....	16
III.11. A szakértő összeférhetetlensége, kizárása.....	17
IV. A bíróság feladatai a kirendelés és a szakértői vélemény megérkezése között.....	18
V. A szakvélemény	20
V.1. Elkészítés szabályai	21
V.2. Módszertani levelek problematikája	22
V.3. Közreműködő személyek	23
V.4. Szakértői vélemény közlése a felekkel	24
V.5. Szakértő meghallgatása	24
V.6. Fél által felkért szakértő véleménye: magánszakvélemény.....	25
V.7. Más szerv által kirendelt szakértő véleményének felhasználása	27
V.8. Más szakértő kirendelése	28
V.9. Egymásnak ellentmondó szakvélemények.....	28
V.10. Szakértő tanú	29
VI. A szakvélemény bíróság általi értékelése: a bíróság mérlegelése jogköre, a szakvéleményben foglaltaktól eltérés lehetősége.....	30
VII. A szakértői díjra vonatkozó előírások	31
VII.1. A szakértői díj összegének megállapítása.....	31
VII.2. Szakértői díj kiutalása	34
VII.3. A szakértői díj viselése	34
VIII. Összegzés.....	34
Felhasznált irodalom	36

I. Bevezetés

A gazdasági és természettudományos fejlődés következtében az utóbbi évtizedekben a peres eljárásokban is megnövekedett a különféle speciális szakértelmet igénylő kérdések száma, amelyek szakszerű észlelésére, megítélésére a bíróság különleges szakértelem nélkül nem képes. Erre tekintettel nőtt az olyan eljárások száma, amelyben a bíróságnak szakértőt kell kirendelnie. A szakvélemény perbeli szerepének felértékelődéséhez vezetett továbbá az igazmondással kapcsolatos társadalmi értékítélet megváltozása.

Számos példa bizonyítja, hogy a szakértő igénybevétele növeli az eljárás idejét, vagy más megfogalmazásban: azon eljárások, ahol szakértő kirendelésére és szakvélemény beszerzésére kerül sor, nagyobb valószínűséggel húzódnak el és tartanak hosszabb ideig, mint azon eljárások, ahol szakértő kirendelésére nincs szükség. A szakértői bizonyítás, a megfelelő szakértő kiválasztása, a szakvélemény határidőben való előterjesztésének kérdése polgári peres eljárások mellett közigazgatási és büntetőügyekben egyaránt felmerül. A szakértő igénybevétele természetes módon bizonyos idővel megnöveli az eljárás hosszát, hiszen a szakértőnek is tanulmányoznia kell a tényállást, az eset körülményeit, esetleg időigényes vizsgálatokat kell elvégeznie és az alapján kell kialakítania a véleményét. Az eljárások elhúzódását azonban sok esetben a nem megfelelő szakértő kiválasztása, a kompetens szakértő hiánya, a szakvélemény késedelmes előterjesztése okozza¹.

A bíróságnak az a feladata, hogy a feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényesítse². Az időszerű ítélkezés követelményének való megfelelés érdekében szükséges, hogy a bíróságok a jogszabályi lehetőségek keretein belül gondoskodjanak a szakértő bevonásával zajló eljárások elhúzódásának megakadályozásáról.

Egy korábbi átfogó vizsgálat alapján a szakértői bizonyítás problematikája a polgári ügyekben mutatta a legsúlyosabb képet³. Az igazságügyi szakértő feladata, és egyben a szakvélemény elkészítésének célja az, hogy a szakértő a bíróság kirendelése alapján, a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleménnyel segítse a tényállás megállapítását, a szakkérdés eldöntését⁴. Ezen jogszabályban előírt cél ellenére polgári peres eljárásban a kiemelten hosszú pertartalmú ügyek kétharmadában került sor szakértő kirendelésére⁵, és az eljárás elhúzódására a legtöbbször a szakértő kirendelésével, valamint az előterjesztett szakvéleménnyel kapcsolatos probléma vezetett.

A lényeges eljárásjogi szabálysértés miatt hatályon kívül helyezett elsőfokú határozatok közül kiugróan magas azoknak a száma, ahol a hatályon kívül helyezés oka a szakértői bizonyításra vonatkozó szabályok megsértése. A szakértői bizonyítással összefüggő tájékoztatási kötelezettség hiányosságai az összes hatályon kívül helyezés közel 8 %-át teszik ki⁶. A

¹ Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-7766/2013. számú ügyben

² Pp. 2. § (1) bekezdés

³ dr. Fazekas Sándor: A bírósági eljárás tehermentesítése és gyorsítása (Bírák Lapja 2004. 1-2. szám)

⁴ Az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. törvény (Szaktv). 1. § (1) bekezdés

⁵ dr. Fazekas Sándor: A bírósági eljárás tehermentesítése és gyorsítása (Bírák Lapja 2004. 1-2. szám)

⁶ A Kúria Polgári Kollégiuma a másodfokú bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának vizsgálata tárgyában felállított joggyakorlat-elemző csoportjának összefoglaló véleménye

határozatok hatályon kívül helyezése, a megismételt eljárás a pertartamot növeli, és az ügy jogerős lezárását késlelteti.

A jelen tanulmány a polgári peres eljárás során folytatott szakértői bizonyítás szabályainak elemzésére koncentrál, annak érdekében, hogy feltárja az eljárás elhúzódáshoz vezető alapvető okokat, és kiemelje azokat a lehetőségeket és a hozzájuk kapcsoló feladatokat, amelyek elősegítik a eljárások elhúzódásának megakadályozását, illetve az eljárások időtartamának csökkentését.

II. Különleges szakértelmet igénylő kérdések, a szakértő kirendelésének esetei

A Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) 177. § (1) bekezdése értelmében, ha a perben jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához vagy megítéléséhez olyan különleges szakértelem szükséges, amellyel a bíróság nem rendelkezik, a bíróság szakértőt rendel ki.

A bíró a peres eljárásban jogi szakértőként jár el, akinek a feladata a felek közötti jogi szakkérdés eldöntése. A bíróság különleges - nem jogi - szakértelmet igénylő kérdések esetén rendelhet ki szakértőt. Szakértelmet igénylő kérdés, azaz szakkérdés minden releváns kérdés, ami nem jogkérdés, és észlelése, megítélése szakértelmet kíván. Különleges szakértelem esetén a jogi szakmától különböző, valamely más tudományos, technikai szakterületre, esetleg művészeti ágra vonatkozó ismeretekről van szó. A szakértő a bíróság különleges szakértelmét pótolja, feladata a releváns szakkérdések megvilágítása és értékelése. Ebből következik, hogy a szakértő jogkérdésben nem nyilváníthat véleményt⁷, csak a tapasztalati tételekből indulhat ki. A bíróság nem háríthatja át a szakértőre a jogkérdések eldöntésének feladatát, illetve azoknak a tényeknek a megállapítását sem, amelyek tisztázásához nem szükséges különleges szakértelem.

Szakértő tehát akkor rendelhető ki, ha tény megállapításához, vagy megítéléséhez szükséges különleges szakértelem. A jogvita elbírálása szempontjából releváns tény megállapítása akkor tartozik szakértőre, ha már a tény megfelelő észlelése is speciális szakértelmet igényel (például vérminta, DNS-minta vétele, gyermek szüleihez való kötődésének felismerése), az értelmezése pedig akkor, ha az csak különleges szakértelem birtokában lehetséges (például féktávolságból meghatározni a fékezés előtti haladási sebességet, a gépjármű sérülései alapján következtetni a haladási irányára).

Szakértő kirendelése akkor is kötelező, ha az eljáró bíró rendelkezik különleges szakmai ismeretekkel, mivel a bíró kompetenciája a szakmai ismeretei ellenére csak a jogi szakértői szerepre terjed ki. Ilyen esetben szintén a kirendelésre vonatkozó kötelezettséget erősíti meg az, hogy ha például az első fokon eljáró bíró rendelkezik is a kérdés elbírálásához szükséges különleges szakértelemmel, előfordulhat, hogy a másodfokon eljáró bíróság már nem. A bíró szakértelmére alapított vélemény már nem minősülhetne bizonyítási eszköznek, arról a fél csak a bíróság érdemi határozatából értesülne, ami eljárási garanciákat sértene, hiszen nem lenne lehetőség a vélemény eljáráson belüli támadására, ellentmondásra.

A bíró különleges szakértelme segítheti a bírót abban, hogy a szakértő feladatait szakszerűen határozza meg, a jogvita elbírálása szempontjából releváns kérdéseket szakszerű

⁷ Ez alól szűkkörű kivételt jelent az, amikor a bíróság előtt a külföldi jog tartalmának megállapítása szakértői véleménnyel történik (A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. tvr. (Nmjt). 5. § (1) bekezdés).

megfogalmazással tegye fel a szakértőnek, de a kérdés megválaszolásának felelősségét feleslegesen átvállalnia. Lényeges eljárási szabálysértésnek minősül, ha a bíró a saját szaktudására hivatkozással nem rendel ki igazságügyi szakértőt, és - egyéb bizonyíték hiányában - saját ismeretei alapján foglal állást például egy ingatlan forgalmi értéke tekintetében.

Egyes esetekben viszont valóban nincs szükség szakértő kirendelésére, mert a bíróság is el tudja dönteni az adott kérdést, ilyen lehet például átlagember esetében a háztartásban végzett munka ellenértéke, közlekedési helyzet tisztázása, pénztartozás elszámolása. Tartási szerződés megszüntetése iránti perben a megfelelő kielégítés megállapítása nem szakértői kérdés, hanem annak eldöntése bírói mérlegelést igényel. A károsulti közrehatás mértékének meghatározása, a kármegosztás arányának rögzítése szintén bírói mérlegelésen alapul, így ilyenkor sem indokolt szakértő kirendelése. Adott esetben szakértő kirendelése nélkül is megállapítható forgalomban lévő dolgok értéke, a gondozási-ápolási díj, a KRESZ szabályainak értelmezése, vagy adott, egyértelmű esetben a testi sérülést követő gyógyulás időtartama.

Nincs szükség szakértő kirendelésére, ha az adott kérdésre adandó válasz okirattal bizonyítható, vagy a felek nem vitatják. Kifogásolható lehet, ha bíróság a szakértőt más, időtakarékosabb és egyszerűbb bizonyítási eszköz helyett alkalmazza, például ha szakértővel mérési fel egy ingatlan hasznos alapterületét, amikor szemle keretében maga is meg tudná azt állapítani.

Olyan eset előfordulhat, amikor az adott szakkérdést a bíróság is meg tudná válaszolni, mégis pergazdaságossági szempontból célszerű a szakértő kirendelése. Tipikus példa erre az, ha az adott kérdés hosszas számítások elvégzésével válaszolható meg. Ilyenkor - amikor a bíró számára túlságosan időigényes lenne a feladat megoldása, és ez hátrálatná a többi ügye időszerű intézését - praktikus okból, a peridőtartam csökkentése érdekében megengedhető a szakértő kirendelése. Az adott tény feltárása akkor lehet tisztán bírói feladat, ha az a bírótól nem igényel aránytalan energiabefektetést, időráfordítást.

Szakértő kirendelésére nemcsak peres eljárásban, hanem bírósági nemperes eljárásban⁸, továbbá közjegyzői nemperes eljárásban⁹ is sor kerülhet.

III. A szakértő kirendelésének folyamata

Szakértő kirendelésére az eljárás azon szakaszában kerülhet sor, amikor már feltárásra és megállapításra kerültek a bíróság által azok a tények, adatok körülmények és szakkérdések, amelyekre a szakértőnek nyilatkoznia kell. A szakértő kirendelése ennek következtében általában a bizonyítási eljárás utolsó mozzanata, mivel ekkorra válnak világossá azok a releváns tények, amelyeket a szakértőnek a véleménye kialakítása során figyelembe kell vennie.

A fentiek alapján a kirendelő végzés meghozatalára rendszerint az eljárás folyamán, a felek személyes meghallgatása, a tényállás tisztázása után kerül sor. Kivételes esetben, például gondnokság alá helyezési per során fordulhat elő, hogy a szakvélemény beszerzése iránt a bíróság már az eljárás kezdetén intézkedhet.

⁸ Az igazságügyi szakértő nemperes eljárásban történő kirendeléséről és ezzel összefüggésben a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III: törvény módosításáról szóló 2005. évi XLVIII. törvény

⁹ Az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény

III.1. A bizonyítási teher

A Pp. 164. § (1) bekezdés alapján per eldöntéséhez szükséges tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valónak fogadja el.

A jogvita elbírálásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása főszabályként a felek joga és kötelezettsége. Alapvetően aényt állító felet terheli a bizonyítási kötelezettség, így a keresetben foglalt követelés érvényesítése esetén, ha a felperes érdekében áll az, hogy a tényállításait a bíróság valónak fogadja el, akkor ő köteles ezen tények bizonyítására.

A jogvita eldöntéséhez szükséges tényekről, a bizonyítási teherről, valamint a bizonyítatlanság következményeiről a bíróság köteles a feleket tájékoztatni. Egyik peres fél sem tartható bizonytalanságban arra vonatkozóan, hogy a bíróság a per eldöntése szempontjából milyen tényeket tart fontosnak, valamint hogy ezzel kapcsolatban a fél milyen bizonyításnak köteles eleget tenni. Így a felet tájékoztatni kell arról, hogy a bizonyítási kötelezettség őt terheli, valamint arról, hogy mik a bizonyítandó tények. A tájékoztatásnak - a szakértői bizonyítás szükségességét kivéve - a lehetséges bizonyítási eszközökre általában nem kell kitérnie, ezekre a bíróságnak csak akkor célszerű utalnia, ha az adott bizonyítási eszköz igénybevétele nélkül a fél előreláthatóan nem tud eleget tenni a bizonyítási kötelezettségének. A jogi képviselő nélkül eljáró, laikus felet azonban az adott esetben igénybe vehető bizonyítási eszközökről is tájékoztatni kell¹⁰.

A Pp. 3. § (3) bekezdése értelmében a peranyag szolgáltatása, a jogvita eldöntéséhez szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása a felek kötelezettsége. Ez alól kivétel a szakértői vélemény, miután a szakértői bizonyítás szükségességéről a bíróság dönt, így a bíróságnak tájékoztatnia kell a felet arról, ha a bizonyítandó tény elbírálása megítélése szerint különleges szakértelmet igényel, és ezért szakértői bizonyítás szükséges.

A bizonyítandó tények tisztázása érdekében az alperest fel kell hívni, hogy nyilatkozzon arra vonatkozóan, hogy a felperes tényeloadásából mit vitat, továbbá a Pp. 163. § (2) bekezdése értelmében figyelmeztetni arra, hogy a bíróság a nem vitatott tényeket valónak fogadhatja el, ha azok tekintetében kételye nem merül fel. Kétség esetén az alperesi elismerés ellenére is lehet bizonyítást lefolytatni.

Amennyiben az alperes úgy nyilatkozik, hogy a felperesi állításokat vitatja, de bírói felhívás ellenére sem részletezi a vitatása tárgyát, az úgy tekintendő, mintha nem vitatta volna a keresetet, és ebben az esetben bizonyításra a felpres részéről nincs szükség. Ennek következtében ahhoz, hogy felperesre bizonyítási kötelezettség háruljon, az alperesnek meg kell jelölje, hogy a keresetet mennyiben és milyen okból vitatja. A kereset elismerését vélelmezni azonban nem lehet, elismerésnek csak a kifejezett nyilatkozat tekinthető.

A kereset alperes által vitatott része erejéig a bizonyítási kötelezettség a felperest terheli. A bíróságnak a fél számára konkrétan meg kell jelölnie a bizonyításra szoruló tényeket. A

¹⁰ 1/2009 (VI.24.) PK vélemény 7) pont

bizonyításra kötelezett felet tájékoztatni arról, hogy a bíróság mit tekint különleges szakértelmet igénylő szakkérdésnek, amire vonatkozóan a felet bizonyítási kötelezettség terheli, csak azt követően lehet, hogy a bíróság a felek meghallgatását követően tisztázta a tényállást, a felek tényállításait, a kereseti kérelmet és az ellenkérelmet, ennek alapján pedig a bizonyításra szoruló tényeket. Ennek hiányában előfordulhat, hogy releváns tényekre bizonyítás nem folyik, vagy pont fordítva, olyan tényekre folyik a bizonyítás - és a szakértő részére olyan kérdések kerülnek feltevésre - amelyek a jogvita elbírálása szempontjából jelentőséggel nem bírnak.

A tájékoztatásnak a szakértői bizonyítás szükségességén ki kell terjednie a felek kérdésindítványozásra vonatkozó jogára, a kirendelendő szakértő szakterületére, valamint a szakértő díj előlegezésének és viselésének szabályaira. A tájékoztatásnak mindig a konkrét jogvitára egyediesítve kell elhangoznia.

Tájékoztatni kell továbbá a bizonyításra kötelezett felet arról, hogy mulasztása - tehát a bizonyítási indítványa hiánya, elkésztettség - az ő terhére esik. A bíróság nem pótolhatja a fél mulasztását, amennyiben nem terheli hivatalból tényállás felderítése kötelezettség.

III.2. Szakértő kirendelése kérelemre

A fél alapesetben a perbeli jogaival szabadon rendelkezhet, és mivel a feleké a bizonyítási kötelezettség, így a felek kötelesek a bizonyítékokat a bíróság rendelkezésére bocsátani. Olyan bizonyítást, amelyet a peres felek egyike sem indítványozott, a bíróság csak külön jogszabályi felhatalmazás alapján, hivatalbóli bizonyítás esetén rendelhet el. Erre tekintettel szakértő kirendelésére, amennyiben a bíróság nem jogosult hivatalból bizonyítást elrendelni, csak kérelemre, a fél indítványára kerülhet sor.

A többi bizonyítási eszköz tekintetében a felek rendelkezési joga, valamint a szabad bizonyítás elve teljes mértékben érvényesül, a szakértői bizonyításnál azonban ez bizonyos tekintetben korlátozott: a szakértőt a bíróság rendeli ki, a bíróság dönt a szakértő részére feltett kérdésekről, továbbá az is a bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik, hogy szükséges-e a szakértő tárgyaláson való meghallgatása.

A bíróság köteles tájékoztatni a felet a szakértelmet igénylő kérdésekről, tehát a bírónak meg kell jelölnie a felek részére azokat a kérdéseket, amelyeket szakkérdésnek tekint, azaz aminek észleléséhez, elbíráláshoz álláspontja szerint különleges szakértelem szükséges.

Ha a fél kéri a szakértő kirendelését, a bíróságnak fel kell őt hívnia a szakértői költségek előlegének letétbe helyezésére. Amennyiben a fél az előlegezést elmulasztja, a bíróságnak a fél szakértő kirendelésére vonatkozó bizonyítási indítványát el kell utasítania, illetve, az adott tényállítást bizonyítatlannak kell tekintenie. A fél bizonyítási indítványának elutasítása esetén indokolási kötelezettség csak az eljárást befejező határozatban van.

III.3 Hivatalbóli bizonyítás esete, a szakértő hivatalból történő kirendelése

A szakértő hivatalból történő kirendelésére abban az esetben kerülhet sor, amennyiben jogszabály lehetővé tesz a bíróságnak a bizonyítás hivatalból való lefolytatását. Ilyen ügytípus például a házassági per, a gyermekelhelyezés iránti per, apasági per, a szülői felügyelet megszüntetése iránti eljárás, gondnokság alá helyezés iránti per, valamint a közigazgatási per.

Amennyiben a bíróság a bizonyítást hivatalból rendeli el, előfordulhat, hogy tényleges jogvita hiányában is sor kerül szakértő kirendelésére, például egyes személyállapoti pereknél.

Hivatalbóli bizonyítás esetén tárgyi költségfeljegyzési jog, vagy tárgyi költségmentesség folytán a szakértői díjat az állam előlegezi, annak összegére vonatkozóan pedig a Díjrendeletben foglaltak az irányadóak.

III.4. A szakértői díj előlegezése

A Pp. 76. § (1) bekezdése értelmében a bizonyítási eljárással járó költségeket, így a szakértői díjat is a bizonyító fél köteles előlegezni (kivéve, ha az ügy tárgyi költségmentes, illetve, ha bizonyító fél költségkedvezményben részesült).

A szakértő kirendelésének előfeltétele az erre vonatkozó indítvány, továbbá a szakértői díj letétbe helyezése. Szakértő kirendelése esetén a bíróság a szakértői díj fedezésére előreláthatólag szükséges összeg letétbe helyezését köteles elrendelni, ennek keretében határidő tűzésével felszólítani az előlegezésre köteles felet a meghatározott összeg bírósági letétbe helyezésére. A bíróság az előlegezés elrendeléséről pervezető, nem fellebbezhető végzéssel határoz.

Ha a bizonyításra kötelezett fél nem tesz eleget a díj előlegezésre vonatkozó kötelezettségének, a bíróságnak határozatában a bizonyítatlanság következményeit kell alkalmaznia. A letétbe helyezést elrendelő végzésben a mulasztása jogkövetkezményeire a bíróságnak a felet figyelmeztetnie kell.

A Pp. 177. § (6) bekezdése értelmében a bíróság a fél kérelmére – ha a bizonyítás szempontjából szükségesnek látszik – a kirendelt szakértő helyett más szakértőt rendelhet ki. Ugyanakkor, a bíróságnak nincs olyan kötelezettsége, hogy a már kirendelt szakértő helyett másik szakértőt bízjon meg pusztán azért, mert a kirendelést indítványozó fél túlzottan magasnak tartja a szakértő díj - szakértő által jelzett - várható összegét. Azt viszont a bíróságnak minden esetben mérlegelnie kell, hogy a szakértői díj összegének előlegezése a fél jövedelmi-vagyoni viszonyaival arányban áll-e, azaz hogy nem akadályozza-e a felet a bizonyításhoz fűződő joga gyakorlásában.

Ha költségkedvezményben részesített fél nem képes az előlegezéssel kapcsolatos kötelezettségét teljesíteni, a bíróság a Pp. 76. § (1) bekezdés második fordulata alapján méltányosságból kivételesen a bizonyító fél ellenfelét is kötelezheti a bizonyítási eljárással felmerülő költségeknek, vagy azok egy részének előlegezésére.

Amennyiben a bíróság méltányosságból a bizonyító fél ellenfelét kötelezi a költségelőleg letétbe helyezésére, az nem jelenti azt, hogy a bizonyítási teher megfordulna, hanem csak a költségek előlegezését rója a bíróság a másik félre. Ebből következően, ha a letétbe helyezésre kötelezett ellenfél a kötelezettségét elmulasztja, annak következménye az érdemi döntésben mulasztásként nem vonható le, mivel bizonyítási kötelezettségét ezzel nem mulasztotta el.

Ilyen esetben is mindig szem előtt kell tartani az eljárás ésszerű időn belül való befejezésének elvét. A bizonyító fél ellenfelének - miután a bizonyítási kötelezettség nem őt terheli - nem áll érdekében a szakértő kirendelése, és így a költségek előlegezése sem. Mivel nem érdekelt a szakértő kirendelésében, sőt, érdekei éppen ezzel ellentétesek, emiatt gyakori, hogy kötelezés ellenére a szakértői költségeket nem előlegezi. Amennyiben az előlegezésre kötelezett másik fél a költségek előlegezésével késedelembe esik, a bíróság akkor jár el helyesen, ha a Pp. 8. §

(5) bekezdése alapján a felet pénzbírsággal sújtja. Mindazonáltal, akkor célszerű a bizonyításra kötelezett fél ellenfelére telepíteni az előlegezés kötelezettségét, ha az ellenfél ezt vállalja, és együttműködést tanúsít a letétbe helyezésre vonatkozóan.

A Pp. 76. § (1) bekezdése alapján lehetőség van arra is, hogy a bíróság részben kötelezze a bizonyító fél ellenfelét a költségek előlegezésére. Ez a rendelkezés, amikor a költségek egy részét az egyik fél, a másik részét a másik fél köteles előlegezni, és csak mindkét fél teljesítésekor kerülhet sor a szakértő kirendelésére, gyakran vezethet ahhoz az elkerülendő helyzethez, hogy a tényállító fél a saját részét megelőlegezi, az ellenfele pedig hosszabb időn keresztül nem. Erre tekintettel ilyen rendelkezést csak akkor célszerű tenni, ha az ellenfél a tárgyalási jegyzőkönyvben rögzítetten vállalja az előlegezést.

III.5. Előzetes munkaterv

A Pp. 177. § (5) bekezdése alapján, ha az ügy bonyolultsága, illetve a szakértői munka várhatóan nagy terjedelme vagy költsége ezt indokolja, a bíróság a fél kérelmére a szakértőt - szükség esetén a szakértőnek a tárgyaláson való előzetes meghallgatása után - felhívja, hogy szakértői feladatáról és annak várható költségeiről előzetes munkatervet készítsen. A bizonyító fél ekkor már a munkaterv ismeretében nyilatkozik arról, hogy kéri-e a szakértői munka elvégzését.

Az előzetes munkaterv tartalmát jogszabály nem határozza meg, és elkészítésére csak abban az esetben kerülhet sor, amikor a felet valóban megilleti a rendelkezési jog, azaz ha a szakértő kirendelésére nem hivatalból kerül sor. A szakértő ilyenkor költségtervet, valamint a véleménye elkészítése menetének tervét kellene előterjeszteni, aminek az ismeretében a fél döntést hozhat arról, hogy kéri-e a szakértő kirendelését. Hivatalból való eljárásnál a szakértőt előzetes munkaterv elkészítésére nem lehet felhívni, mivel itt a bíróságnak kell döntenie a szakértő kirendeléséről.

Az előzetes munkaterv elkészítéséért is jogosult díjazásra a szakértő, a díjelőlegezésre vonatkozó szabályoknak megfelelően, azaz annak költségeit a bizonyító fél köteles megelőlegezni. Mindazonáltal gyakori, hogy a kirendelés reményében a szakértő az előzetes munkaterv elkészítéséért nem támaszt költségigényt.

Ha a fél az előzetes munkaterv alapján a kirendelő szakértő munkadíját drágának gondolja, kérheti másik szakértő kirendelését - azzal, hogy a bíróságnak kell gondoskodnia arról, hogy a szakértő személyének ilyen módon való meghatározása ne vezessen az eljárás elhúzódásához, azaz gátat kell szabnia a perelhúzó magatartásnak. Ha viszont a bíróság felhívása ellenére a fél határidőn belül nem nyilatkozik arról, hogy az előzetes munkaterv ismeretében kéri-e a szakértő kirendelését, vagy a bizonyítási indítványát visszavonja, illetve az előzetes munkatervben megjelölt szakértői díj előlegét bírósági felhívás ellenére nem helyezi letétbe, úgy a munkaterv elkészítése költségeinek viselésére a per eldöntésére való tekintet nélkül köteles.

III.6. A szakértő személyének meghatározása

A Pp. 177. § (2) bekezdése értelmében a bíróság a szakértői névjegyzékben szereplő igazságügyi szakértőt, szakvélemény adására feljogosított gazdasági társaságot, szakértői intézményt, vagy külön jogszabályban meghatározott állami szervet, intézményt, szervezetet rendelhet ki szakértőként. Más szakértő csak ezek hiányában, kivételesen alkalmazható.

Az igazságügyi szakértői névjegyzéket a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium vezeti. A bíróság főszabály szerint az ebbe a névjegyzékbe bejegyzett igazságügyi szakértőt rendelheti ki a különleges szakértelmet igénylő szakkérdésre vonatkozó szakvélemény elkészítésére.

A felek a szakértő személyében megállapodhatnak, ilyen megállapodás hiányában azonban a szakértő személyéről a bíróság dönt¹¹. Amennyiben a felek kizárt szakértő, vagy eseti szakértő személyében állapodnak meg (pedig lenne lehetőség más, a szakértői névjegyzékbe bejegyzett szakértő kirendelésére), a megállapodásukat úgy kell a bíróságnak tekintenie, mintha nem is létezne.

A Pp. 177. § (3) bekezdése alapján, ha a felek a szakértő személyében nem állapodnak meg, arról a bíróság dönt. A bíróság a szakértő személyéről való döntése esetén a feleket szükség esetén meghallgatja. Ennek alapján a felek megállapodhatnak a szakértő személyében akkor, amikor jelen vannak a tárgyaláson, a szakértői bizonyítás elrendelésekor, vagy akkor, amikor a szakértői díjelőlegre vonatkozó felhívásra külön végzésben, tárgyaláson kívül kerül sor. Utóbbi esetben a feleknek a megállapodásukat a bíróság részére be kell jelenteniük. Amennyiben egyik fél javaslatot tesz a szakértő személyére, a bíróság rövid határidő tűzésével felhívhatja a másik felet arra, hogy nyilatkozzon a javaslatról. A jogszabályhely helyes értelmezése feltételezi a felek megállapodását, és nem értelmezhető úgy, hogy a bíróságnak kéne felhívnia a feleket arra, hogy tegyenek javaslatot a szakértő személyére. Ilyen felhívás a szakértő személye meghatározásának elhúzódásához vezethet, így, amennyiben a felek között nincs olyan megállapodás, amelyet a bíróságnak bejelentenek, helyesen jár el a bíróság, ha maga választja ki a kirendelő szakértőt.

A szakértő személyének bíróság általi meghatározása tipikusan korábbi munkakapcsolat, illetve kollégák ajánlása alapján történik. Ennek következtében egyes szakértők bíróság általi kirendelése gyakorivá válik, ami a szakértő nagyszámú megbízásához és túlzott leterheltségéhez vezet, és aminek következtében a szakértő az új kirendelések határidőre való teljesítését sokszor nem tudja vállalni.

Ugyanakkor a korábban még ki nem rendelt, vagy ritkán kirendelt szakértő korábbi munkájáról, munkadíjáról a bíróságnak nincs előzetes ismerete.

A bírák számára az igazságügyi szakértői névjegyzék elektronikus úton érhető el¹², különleges betekintési jogosultsága a bíróságnak nincs, azaz a bírák ugyanazt az elektronikus felületet érik el és látják, amit bárki más. A szakértői adatbázis nem tartalmaz elegendő adatot a szakértő pontos szakterületére, a szakvéleményi témakörére nézve, arról meg sem áll a bíróság rendelkezésére, hogy hány ügye van a szakértőnek, és így szakvélemény elkészítését milyen határidővel tud vállalni. Szintén semmilyen adat nem áll rendelkezésre arra vonatkozóan, hogy a szakértő a kirendeléseit tudja-e határidőben teljesíteni, vagy például hogy hány alkalommal került megbírságolásra a szakvélemény előterjesztésére vonatkozó határidő elmulasztása miatt. Az elektronikus szakértői névjegyzék felhasználói felületének használata körülményes és nehézkes, a névjegyzékben az adatok lekéréséhez a szakértőt kereső bírácnak is ugyanúgy kódot kell begépelniük minden lépésnél, mint bárki másnak, amely a névjegyzékben való keresést nagymértékben megnehezíti.

¹¹ Pp. 177. § (3) bekezdés

¹² a <https://szakertok.kim.gov.hu> weboldalon, azt az igazságügyi szakértői névjegyzék vezetéséről szóló 210/2005 (X.5.) Korm. rendelet 1. §-a alapján elektronikus formában kell vezetni.

Az igazságügyi szakértői névjegyzékről rendelkező jogszabály¹³ rögzíti, hogy a névjegyzéknek a szakértő tekintetében tartalmaznia kell - egyebek mellett - a megalapozatlan szakvélemény adásának tényét, illetve, a késedelembe esés tényét, mindkét esetben az ügyre történő utalással. A jogszabály arról is rendelkezik, hogy ezek az adatok közhiteles hatósági nyilvántartásnak minősülnek¹⁴, ugyanakkor rögzíti azt is, hogy nem nyilvánosak, és azokról csak törvényben foglalt esetben, az arra jogosult részére adható tájékoztatás¹⁵.

Mivel ezen adatok nem nyilvánosak, így nem állapítható meg az sem, hogy a gyakorlatban ezen tények nyilvántartásba való bejegyzése megtörténik-e. A megalapozatlan szakvélemény adásának tényét a szakértő köteles bejelenteni a szakértői névjegyzéket vezető hatóságnak¹⁶, azonban jogszabály a bejelentés elmaradását nem szankcionálja. A bíróság mind a megalapozatlan szakvélemény adásának, mind a késedelembe esésnek a tényét köteles bejelenteni a névjegyzéket vezető hatóságnak¹⁷, azonban - ha meg is történik a bejelentés - ezen tényeknek a nyilvántartásba való bejegyzése a szakértőt kirendelni készülő bíróság munkáját nem segíti, mivel a bíróságnak ezen közhitelesnek minősülő nyilvántartáshoz nincsen hozzáférési lehetősége, és amennyiben lenne is jogszabályi felhatalmazottsága az adatigénylésre, annak időigényes volta a kirendelés elhúzódásához vezetne. Életszerűtlen és a gyakorlatban kivitelezhetetlen az, hogy a bíróság a névjegyzékből a szakterület feltételezett megfelelősége miatt kiválasztott, akár több tucat szakértő tekintetében adatot igényeljen a nyilvántartó hatóságtól arra hivatkozva, hogy esetlegesen valamelyiküket ki fogja rendelni szakértőként.

A fentiek következtében kialakulhat az a helyzet, hogy a korábbi, bevált szakértő a leterheltsége miatt nem rendelhető ki, az új szakértő pedig úgy kerül kirendelésre, hogy a bíróság sem a pontos szakterületét, sem a munkájának színvonalát nem tudja a kirendeléskor megállapítani¹⁸. Szintén nem áll rendelkezésre adat a szakértő kapacitásáról illetően. Emiatt fennáll a peres elhúzódásának veszélye, például a kirendelés leterheltség miatti visszaküldése, az aggályos szakvélemény előterjesztése, az eltúlzott szakértői díj mérséklése esetén pedig a jogorvoslati eljárás vezethet az érdemi döntés elhúzódásához. A túlzottan leterhelt szakértők kirendelése elkerülhető azzal, ha a bíróság a kirendelés előtt rövid úton megkeresi a szakértőt, és tájékozik arról, hogy tudja-e a kirendelést vállalni, és milyen határidővel. A telefonos megkeresés azonban még nem ad megoldást a többi problémára.

A fentiek miatt megfontolandó törvényszékenként egy olyan belső, intranetes adatbázis létrehozása, amely tartalmazza az adott szakterületen elkészült szakvéleményeket, valamint a hozzájuk kapcsolódó díjjegyzékeket. Így a bírácoknak lehetőségük nyílna arra, hogy ismeretlen szakértő esetén tudakozódjanak a szakértő munkájának minősége, valamint óradíjai felől. Miután belső adatbázisról lenne szó, a szakvélemény tartalmának anonimizálása nem lenne szükséges. Mindaddig, amíg az elektronikus kommunikáció nem válik általánossá és kötelezővé az eljárásokban, a bíróságnak lehetősége van a kirendelő végzésben felkérni a szakértőt, hogy a szakvéleményét elektronikus formátumban is küldje meg, így az elektronikusan, minimális adminisztrációs terhekkal szerepelhetne az adatbázisban.

¹³ Szaktv. 2. számú melléklet 1. q), r) pont

¹⁴ Szaktv. 5. § (1a) bekezdés

¹⁵ Szaktv. 5. § (3) bekezdés

¹⁶ Szaktv. 5. § (6) bekezdés

¹⁷ Szaktv. 5. § (6) és (6a) bekezdései

¹⁸ A szakértő szakterülete a Szaktv. 5. §-a alapján nyilvános adat, azonban az adatbázisban a szakterületek gyakran általánosságban kerülnek megjelölésre, így nem állapítható meg, hogy a szakértő az adott szakkérdésben kompetens-e.

Problémát okoz, hogy a szakkérdések megnövekedésével, és ezzel a szakértő kirendelések számának növekedésével egyes területeken a szakértői állomány, valamint a technikai kapacitás nem tudott lépést tartani. Így vannak olyan hiányterületek, ahol nehéz kompetens szakértőt találni, aki a szakvéleményt határidőn belül el tudná készíteni. Ilyen esetben mindenképpen célszerű a kirendelést megelőzően a szakértővel rövid úton felvenni a kapcsolatot, és tájékozódni arról, hogy tudja-e a kirendelést vállalni, és milyen határidővel tudja a szakvéleményt elkészíteni.

Egyes szakkérdések tekintetében a bíróság kizárólag meghatározott szervezetet kereshet meg¹⁹, illetve, ha két egymástól független szakvélemény és a szakértők meghallgatása után sem tisztázható egy szakértő, akkor szakértői testületet rendelhet ki²⁰.

A szakértőként kirendelt gazdasági társaság, szakértői intézmény 8 napon belül köteles bejelenteni, hogy mely tagja, alkalmazottja jár el²¹.

Amennyiben több szakkérdés megválaszolása érdekében több szakértő kirendelése szükséges, és a szakértők a saját szakkérdésüket egymástól függetlenül, egy időben is megválaszolhatják - például vagyontöbbség megszüntetése esetén ingatlanszakértő az ingatlan, becsüs az ingóságok forgalmi értéke tekintetében, az üzlet rész vonatkozásában könyvszakértő - akkor a szakértők kirendelésére egy időben is sor kerülhet, mivel a szakértők egymást követő kirendelése az eljárás elhúzódását eredményezné. Ilyen esetben a kirendelő végzésben kell rendelkezni az egyes szakértőkre vonatkozóan meghatározott feladatokról, a szakértők együttműködéséről, valamint arról, hogy az iratokat melyik szakértő veheti át, és hogyan köteles a következő szakértőnek eljuttatni²².

III.7. Eseti szakértő

Amennyiben a bíróság nem tud megfelelő, a szakértői névjegyzékbe bejegyzett szakértőt kirendelni - akár azért, mert nincs az adott területen szakértő, vagy hiányszakterület esetén valamennyi szakértővel szemben elfoglaltság miatti kizárási ok állna fenn -, a bíróságnak lehetősége van megfelelő szakértelemmel rendelkező eseti szakértőt kirendelni²³. Az eseti szakértő lehet természetes személy vagy szervezet. A szakértőként való kirendelésének feltétele az, hogy más, bejegyzett szakértőt ne legyen lehetősége a bíróságnak kirendelni, továbbá, hogy a kirendelt eseti szakértő a feladat ellátásához megfelelő szakértelemmel rendelkezzen. Az eseti szakértő perbeli jogállása a kirendelését követően nem különbözik az igazságügyi szakértőétől.

III.8. A kirendelő végzés

A szakértő kirendelésére tárgyaláson vagy tárgyaláson kívül, szóban vagy írásban egyaránt sor kerülhet. A kirendelés pervezető végzéssel történik, amely ellen fellebbezésnek nincs helye. Mivel a végzés pervezető, ahhoz a bíróság a későbbiekben nincs kötve, így akár mellőzheti is a már elrendelt bizonyítás lefolytatását - természetesen ebben az esetben a mellőzésre vonatkozóan indokolási kötelezettsége áll fenn az eljárást befejező határozatában.

¹⁹ Szaktv., 2. § (4) bekezdés; Pp. 183. § (1) bekezdés, 282/2007 (X.26.) Korm. rendelet

²⁰ Pp. 183. § (2) bekezdés

²¹ Pp. 180. § (4) bekezdés

²² Szakértői Rendelet 9. § (2) bekezdés

²³ Szaktv. 2. § (3) bekezdés

Az igazságügyi szakértői tevékenységről szóló 2005. évi XLVII. törvény (Szaktv.) 13. § (1) bekezdése rendelkezik a szakértőt kirendelő végzés kötelező elemeiről. Ennek értelmében a kirendelő végzésnek a szakértő megnevezésén, valamint a szakértő részére átadandó iratok és tárgyak megjelölésén túl a kirendelés teljesítéséhez, azaz a szakvélemény elkészítéséhez szükséges adatokat is tartalmaznia kell, tehát a bíróságnak nem elegendő átadnia a szakértő részére az ügy iratait, hanem a feltárt, megállapított tényállást ismertetnie kell, benne mindazon adatokkal, amelyek relevánsak a szakvélemény elkészítése szempontjából, mivel a hiányos tényállás kiegészítése nem lehet a szakértő feladata – kivéve, ha már a tényállás egyes elemeinek megállapításához is különleges szakértelem szükséges. A szakértő ténymegállapítási feladata arra a körre terjed ki, amelynek megállapíthatóságához speciális szakismeret szükséges. Ha a tény nem ilyen, akkor annak feltárása, a szakértői vizsgálat szempontjából meghatározó a tényállás egyértelmű tisztázása a bíróság feladata. A bíróságnak a tényállást a kirendelő végzésben kell rögzítenie - anélkül, hogy prejudikálást folytatna. A tények megítélése, valamint bizonyítási jelentőségüknek, értéküknek meghatározása az, ami a speciális szakismeretekkel rendelkező szakértő feladata.

A releváns tényeket tartalmazó okiratok beszerzése szintén a bíróság feladata. Célszerű, hogy a peren kívüli hatóságoktól, intézményektől a bíróság szerezzék be a szakértő vizsgálatához szükséges iratokat, vagy legalábbis a kirendelő végzés kibocsátásával egyidejűleg utasítsa ezeket a szerveket az iratoknak, adatoknak a szakértő részére történő átadására, vagy, amennyiben ez nem lehetséges, a vizsgálat céljából a szakértő rendelkezésre bocsátására, mivel valószínűsíthető, hogy a különféle intézmények, szervek csak a bíróság megkeresésére fogják azokat kiadni. Így időhúzó az a rendelkezés, amelynek értelmében a szükséges iratok beszerzéséről a szakértőnek kell gondoskodnia.

Rögzítenie kell továbbá a bíróságnak, hogy a kirendelésre kérelemre vagy hivatalból kerül sor, illetve, hogy a szakértői díj fedezésére milyen összegben került letét elhelyezésre. Ehhez kapcsolódik az a figyelmeztetés, hogy a szakértő jelezze, ha a letétbe helyezett összeget a díja előreláthatóan meghaladja. Ezt a szakértőnek a bejelentését megalapozó számítások csatolásával együtt kell bejelentenie.

Elengedhetetlen tartalmi elemei a kirendelő végzésnek azok a kérdések, amelyekre a szakértőnek választ kell adnia, továbbá a szakvélemény előkészítésére megszabott határidő, az esetleges soronkívüliségre való utalást, és az előterjesztés módjára vonatkozó felhívás.

A kirendelő végzésnek tartalmaznia kell azt a szakértő részére szóló figyelmeztetést, hogy a hamis szakvéleményadást a törvény bünteti²⁴.

Bár elvárható, hogy a szakértő tisztában legyen a rá vonatkozó jogszabályokkal²⁵, célszerű a kirendelő végzésben tájékoztatni a szakértőt a jogszabály alapján őt terhelő bejelentési kötelezettségekről.

A fentiek alapján tájékoztatni kell a szakértőt arról, hogy köteles a tudomására jutásától számított öt napon belül (szakértői intézmény, társaság vagy szervezet kirendelése esetén tíz napon belül) bejelenteni a bíróságnak, ha a személyére nézve törvényben meghatározott

²⁴ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) 272. § (2) bekezdése

²⁵ Az Szaktv. 18. § (1) bekezdése értelmében az igazságügyi szakértő részére az igazságügyi szakértő névjegyzékbe való felvételét követő jogi vizsga letétele kötelező.

kizáró ok áll fenn, vagy, ha a feltett kérdések megválaszolása egészben vagy részben nem tartozik a szakismeretei körébe. A szakértő ugyanígy köteles bejelenteni, ha a szakértői tevékenységének ellátásában fontos ok akadályozza, így különösen, ha tevékenysége ellátásának vagy a részvizsgálatok elvégzésének feltételei nincsenek meg, vagy más kirendelő hatóság felkérésének kell eleget tennie, illetve, ha a feladatát határidőre nem képes teljesíteni. Bár a szakértő ilyen bejelentésre köteles, mégis érdemes már a szakértő személyének kiválasztását és a kirendelést megelőzően tájékozódni arról, hogy a szakértő a szakvélemény határidőre történő elkészítését vállalni tudja-e.

Miután társszakértő, szakkonzultáns igénybevétele csak a bíróság előzetes engedélyével, hozzájárulásával lehetséges, fel kell hívni a szakértőt arra, hogy jelentse be, ha a vizsgálat elvégzéséhez más szakértő igénybevétele is szükséges. A szakkonzultáns engedélyeztetése alól kivétel az az eset, amikor személy vizsgálata szükséges: ilyenkor a bíróság engedélyét kifejezett tiltás hiányában megadottnak kell tekinteni²⁶.

A bíróságnak a kirendelő végzésben kell meghatároznia azt, hogy a szakértő a szakvéleményét milyen határidőn belül, és milyen úton köteles előterjeszteni (példányszám, írásban vagy elektronikus úton, díjjegyzékkel ellátva). Az esetleges soronkívüliségre is utalni kell. A kirendelő végzésnek tartalmaznia kell továbbá az arra vonatkozó tájékoztatást, hogy a szakértő az ügy iratait hol (melyik bíróság melyik kezelőirodája) veheti át.

Szakértőt figyelmeztetni kell arra is, hogy jelezze, ha a letétbe helyezett összeget a költségei meghaladják. Ezt a szakértőnek a bejelentését megalapozó számítások csatolásával együtt kell bejelentenie.

A szakvélemény késedelmes előterjesztése esetén annak jogkövetkezményei (szakértő munkadíjának csökkentése, pénzbírság) jogszabály alapján, figyelmeztetés nélkül alkalmazhatók. Ennek ellenére célszerű a szakértőt a kirendelő végzésben a késedelmes előterjesztés következményeire is figyelmeztetni.

Amennyiben a szakvélemény elkészítéséhez a szakértőnek személyt kell megvizsgálnia, a kirendelő végzésnek ezt elő kell írnia, és tartalmaznia kell a szakkonzultáns személyéhez történő hozzájárulás beszerzésének kötelezettségét. Ha a bíróság vértulajdonság vizsgálatot, vagy a származás megállapításához szükséges más orvosszakértői vizsgálatot rendel el²⁷, a kirendelő végzésben kell a megvizsgálandó személyt a vizsgálat tülésére kötelezni. Így a szakértő is értesül a kötelezés megtörténtéről, és felhívható arra, hogy a vizsgálat alá vont személyt a vizsgálat elvégzésének helyéről és idejéről közvetlenül tájékoztassa.

Ha a bíróság a kirendelő végzésben rögzíti, hogy hozzájárul a szakértő casco biztosítással rendelkező saját gépjárművének használatához, a szakértő az utazással járó szükséges és igazolt készkiadásait költségként számíthatja majd fel a díjjegyzékében.

Célszerű és pergazdaságos már a kirendelő végzésben tájékoztatni a feleket arról, hogy a szakvélemény benyújtását követően arra vonatkozóan észrevételt tehetnek, illetve a szakértő tárgyalásra való megidézését indítványozhatják, részére kérdéseket tehetnek fel. Megfelelő határidő biztosítása esetén elkerülhető, hogy a felek felhívására csak a szakvélemény megküldését követően kerüljön sor.

²⁶ Szaktv. 30. § (2) bekezdés

²⁷ Pp. 300. § (1) bekezdés

III.9. A szakértőhöz intézendő kérdések

A kérdéseket a szakértőhöz a bíróságnak kell feltennie, a felek a szakértőhöz egyes kérdések feltevését indítványozhatják²⁸. A bíróság a írásbeli kirendelésben, illetve a tárgyaláson, jegyzőkönyvbe foglaltan ismerteti a szakértő előtt azokat a kérdéseket, amelyekre véleményt kell nyilvánítania²⁹. Fontos, hogy a felek a kérdéseiket a bírósághoz nyújtsák be, és a bíróság tegye fel azokat a szakértőnek - miután kiszűrte belőlük a bizonyítás tárgyához kapcsolódó és releváns kérdéseket. A felek általi kérdés indítványozása jog, és nem kötelezettség, ennek elmaradása nem szankcionálható, azonban nem szabad arra - a megszabott rövid határidőn túl - várni, hogy a felek feltenni indítványozott kérdései a bírósághoz beérkezzenek. A feleket a felhíváskor tájékoztatni kell arról, hogy ha határidőn belül nem nyilatkoznak, a bíróság a feltenni indítványozott kérdéseik bevétele nélkül rendeli ki a szakértőt. A felek részére biztosított határidő leteltét követően a bíróságnak meg kell határoznia a szakértő által megválaszolendő kérdéseket abban az esetben is, ha a felek a kérdésfeltevésre vonatkozó indítványozási jogukkal nem éltek, ellenkező esetben a kérdések bevétele az eljárás elhúzódásához vezet.

Célszerű a szakértői díj letétbe helyezésére felhívó végzésben tájékoztatni a feleket arról, kérdések feltevését indítványozhatják, valamint - határidő tűzésével - felhívni a feleket arra, hogy az indítványozott kérdéseiket a bíróságnak jelentsék be. Így a díj letétbehelyezésekor a bíróság rendelkezésére állnak az indítványozott kérdések, amelyeket - az arra vonatkozó szűrést követően, hogy azok ténylegesen relevánsak-e az ügy megítélése szempontjából - a bíróság a kirendelő végzésben tesz fel a szakértőnek.

A felek semmiképpen sem jogosíthatóak fel arra, hogy a szakértőhöz közvetlenül kérdést intézzenek. A felek bíróság által nem ellenőrzött kérdései megnövelhetik a szakértői vélemény elkészítésének idejét, valamint a szakértői díjat úgy, hogy a kérdések esetleg nem is kapcsolódnak közvetlenül az üggyhez, illetve, nem jelentősek a jogvita elbírálása szempontjából.

A kiegészítő szakvélemény szükségességének leggyakoribb oka az, hogy a szakértő részére a kirendelő végzésben rögzített tényállás hiányos volt, vagy a feltett kérdések köre, illetve a kérdések feltevése nem volt megfelelő. Ennek elkerülése érdekében fontos, hogy a bíróság a szakértő kirendelését a tényállás felderítését követően rendelje el, illetve, hogy a kérdések átgondoltak és világosak legyenek, továbbá, hogy megfelelő logikai sorrendet kövessenek (például balesetből eredő kártérítési ügyben először a sérülésekre, majd a következményekre, az okozati összefüggésre, végül a vagyoni és nemvagyoni károkra vonatkozóan).

A bíróság a szükséges szakismeret hiányában nem mindig képes arra, hogy a szakértő részére megadandó tényállást megfelelően rögzítse, illetve, hogy a megfelelő kérdéseket a megfelelő formában feltegye. A szakvélemény későbbi kiegészítését elkerülendő, a bíróságnak lehetősége van arra, hogy a szakértőt a személyének meghatározása után, de a kérdések feltétele előtt az eljárásba bevonja. Ilyen esetben célszerű, ha a bíróság a szakértő kirendelésekor nem rögzíti a tényállást, illetve a megválaszolendő kérdéseket, hanem a kirendeléssel egyidejűleg megidézzi a szakértőt a per tárgyalására, és ott biztosítja a szakértő részére az iratbetekintési jogát, kérdések feltevését a felekhez, tanúkihallgatásoknál való

²⁸ Pp. 180. § (3) bekezdés

²⁹ Pp. 180. § (2) bekezdés

jelenlétet és bizonyítás indítványozást. A szakértő részére a megválaszolendő kérdések ezt követően kerülhetnek rögzítésre.

Ha a perbíróság a szakértő meghallgatása iránt megkeresés útján intézkedik, és a felek a szakértő személyében nem állapodnak meg, a szakértő kirendelését is a megkeresett bíróságra bízhatja. Ebben az esetben célszerű, ha a perbíróság a megkeresett bíróságot a feltenni indítványozott kérdésekről tájékoztatja.

III.10. A szakértő jogai és kötelezettségei

A bíróság a kirendeléssel közhatalmi jellegű jogosítványokkal ruházza fel a szakértőt, aki a kirendelő hatóságtól, valamint a felektől a szakvélemény elkészítéséhez szükséges további adatok, felvilágosítás közlését, iratok, vizsgálati tárgyak rendelkezésre bocsátását kérheti, a per iratait megtekintheti, a felekhez, tanúhoz, többi szakértőhöz közvetlenül kérdéseket intézhet. A szakértő jogosult vizsgálatra, értelmezésre, kérdésfeltevésre, megilleti továbbá a bizonyítás indítványozásának joga, amennyiben ez a feladatának teljesítése érdekében szükséges³⁰. Köteles továbbá a szakértő haladéktalanul értesíteni a bíróságot, ha azt észleli, hogy a bíróság hatáskörébe tartozó intézkedés megtétele vagy eljárási cselekmény lefolytatása szükséges³¹.

Az, hogy a szakértő a bíróságtól és a felektől adatokat, iratokat, felvilágosítást kérhet, nem jelenti azt, hogy a bíróságnak a szakértőre kéne bíznia a tényállás megállapítását. A bíróság feladata az, hogy a tényállást, és az alapján a megválaszolendő kérdéseket meghatározza - anélkül természetesen, hogy prejudikálást folytatna.

A szakértőt megilleti a függetlenség joga, azaz a szakértő a szakvélemény tartalmával összefüggésben nem utasítható³². Ez a rendelkezés azonban csak arra vonatkozik, hogy a szakértőnek nem írható elő a kérdésekre adandó válasz, de ettől még elkerülendő, hogy a szakértő a bíróság segítőjévé, vele egyenrangú szereplővé váljon, illetve, hogy a bíróság szűrése nélkül befogadja a felek kérdéseit. A függetlenség egyben a szakértő kötelezettsége is, ennek alapján a kirendelésnek pártatlanul, előítélet-mentesen és elfogulatlanul köteles eleget tenni. Az elfogulatlan szakértői közreműködést a kizárás szabályai hivatottak biztosítani³³.

A szakértő - bizonyos kivételektől eltekintve - köteles a hatóság kirendelése alapján eljárni³⁴. Végső soron a szakértő névjegyzékből való törléséhez vezethet, ha a bíróság kirendelésének törvénybe ütköző módon, ismételten nem tesz eleget³⁵. Ugyanakkor, a szakértő jogosult a kirendelés alóli felmentését kérni, ha a bíróság kérelme ellenére nem biztosítja a szükséges adatokat, felvilágosítást, iratokat és vizsgálati tárgyakat, amelyek nélkül a kirendelés nem teljesíthető³⁶. Szintén jogosult a szakértő a felmentését kérni, ha a bíróság felé határidőben, jogszabályban megfelelő tartalommal jelezte, hogy a letétbe helyezett összeg a díját előreláthatólag nem fedezi, a bíróság viszont ennek ellenére nem intézkedett a letét kiegészítése, módosítása iránt³⁷.

³⁰ Pp. 181. § (1) bekezdés

³¹ Szaktv. 14. § (1) bekezdés

³² Szaktv. 16. § (1) bekezdés

³³ 419/E/2000. AB határozat

³⁴ Szaktv. 13. § (2) bekezdés

³⁵ Szaktv. 8. § (1) bekezdés f) pont, (4) bekezdés

³⁶ Szakértői Rendelet 2. §

³⁷ Szakértői Rendelet 14. § (2) bekezdés

A szakértő jogosult a várható költségeinek 30 %-a erejéig, de legfeljebb 100.000,- forint összegig költségelőleget kérni, amelyet ha a jogszabályban meghatározott határidőig³⁸ nem kap kézhez, a kiemelt jelentőségű eljárások esetének kivételével jogosult a kirendelés alóli felmentését kérni. Természetesen a szakértő felmentése esetén a költségelőleg visszafizetésére köteles.

Az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008 (XII.31.) IRM Rendelet (a továbbiakban: Szakértői Rendelet) 12. §-a alapján a szakértő a bíróságot haladéktalanul tájékoztatni köteles arról, ha az eljárása során az ügygel összefüggő olyan jelenséget, hiányosságot vagy rendellenességet észlel, amely a tudomására hozott tényállást kiegészíti, módosítja, vagy amely a megválaszolandó kérdések körén kívül esik, de annak értékelése vagy figyelembevétele az ügy megítélése szempontjából szükséges lehet. Ezen rendelkezés alapján a szakértő olyan megállapításokat tehet, amely a kirendelésén túlmutat.

A szakértőnek az Szaktv. 13. § (4) bekezdése alapján fennálló bejelentési kötelezettségei a kirendelő végzés tartalmánál kerültek részletezésre, mivel - bár ezen kötelezettség jogszabály alapján terheli a szakértőt - célszerű a kirendelő végzésben a kötelezettségei figyelmeztetni őt.

A szakértő köteles a bíróság előzetes engedélyét kérni a három napot meghaladó helyszíni szakértői tevékenység, vagy előreláthatólag jelentősebb összegű készkiadás felmerülése esetén³⁹.

A szakértőt a tudomására jutott adatok tekintetében titoktartási kötelezettség terheli⁴⁰. Bár titoktartási nyilatkozat nem kérhető tőle, a tudomására jutott titkot köteles megőrizni. A szakértő adatkezelésre, valamint adatok megismerésére vonatkozó jogosultsága célhoz kötött⁴¹, így felmerülhetne, hogy a bíróság a teljes iratanyag megküldése helyett csak a feladata elvégzéséhez szükséges iratokat bocsássa a szakértő rendelkezésére. Mégis, annak érdekében, hogy a szakértő valamennyi felmerült adattal, tényállítással tisztában legyen, általános gyakorlat a teljes iratanyag szakértő részére történő rendelkezésre bocsátása - amiben semmi kifogásolható nem lehet, mivel a szakértőnek joga van a per iratainak a megismeréséhez⁴², hiszen előfordulhat, hogy már annak felismerése és eldöntése is szakismeretet igényel, hogy a bizonyítási anyag mely adatai lehetnek szakmailag relevánsak.

A szakértő a szakértői tevékenységéről, annak figyelemmel kísérése céljából nyilvántartást köteles vezetni⁴³.

Ha a kirendelés együttes (több szakértő azonos véleménye) vagy egyesített (több szakértő különböző szakkérdésben adott egyesített véleménye) szakvélemény elkészítésére irányul, a szakértőket a rájuk vonatkozó jogok és kötelezettségek önállóan illetik meg, illetve terhelik.

III.11. A szakértő összeférhetlensége, kizárása

³⁸ Szaktv. 17/A. § (3) bekezdés

³⁹ Díjrendelet 8. § (5) bekezdés

⁴⁰ Szaktv. 12. § (2) bekezdés

⁴¹ Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény 4. §

⁴² Pp. 181. § (1) bekezdése

⁴³ Szaktv. 12/A. § (1) bekezdés

Csak azon szakértő kirendelése lehetséges, akivel szemben a törvényben meghatározott kizáró ok nem áll fenn. Amennyiben a kizáró ok a szakértő kirendelését követően merül fel, vagy derül ki, a bíróságnak a szakértő kizárásáról kell rendelkeznie. A szakértőre vonatkozó kizáró okok tekintetében a Pp. a bírakra vonatkozó kizárási szabályokat rendeli alkalmazni. Az ügyben való részvétel önmagában nem kizáró ok, így elviekben lehetőség van arra, hogy a korábban tanúként az ügyben szereplő személy szakértőként kerüljön kirendelésre. Gazdasági társaság szakértőként való kirendelése esetén akár a társaság vezetőjével, akár tagjával szemben áll fenn kizárási ok, a társaság más tagja szakértőként nem járhat el.

A szakértő perbeli érdekeltsége esetén kizárására kell, hogy sor kerüljön, miután a szakértő nem lehet a felekkel egyetemlegesen jogosult, kezes, beavatkozó, a per eredménye a jogállását nem érintheti, és a per tárgyára sem tarthat igényt. Természetesen a szakértő nem lehet a felekkel rokonsági viszonyban, továbbá nem lehet elfogult. A kizárási okot a bíróságnak hivatalból kell figyelembe vennie⁴⁴.

A szakértő kizárása a bejelentést követően nem fellebbezhető végzéssel történik⁴⁵. Amennyiben a bejelentésre a szakvélemény elkészítését és benyújtását követően kerül sor, a bíróságnak a kizárásról annak fokozott óvatossággal való vizsgálata alapján kell döntenie, hogy a szakvélemény tárgyilagos-e, és így elviekben előfordulhat, hogy kizárt szakértő szakvéleménye alapján hozzon döntést a bíróság.

A szakértői vélemény adásának megtagadása tekintetében a tanú vallomására vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni⁴⁶.

IV. A bíróság feladatai a kirendelés és a szakértői vélemény megérkezése között

A Pp. a szakértői vélemény elkészítésére határidőt nem szab, azt a bíróság szabja meg a kirendelő végzésben. Ennek alapján a határidő elméletben korlátlanul hosszú időben meghatározható. A szakértő kérheti a határidő meghosszabbítását, a Pp. 104. § (2) bekezdése alapján a szakértő határidő-hosszabbítás iránti kérelmét a határidő lejárta előtt kell, hogy előterjessze. A bíróság határidő hosszabbításra vonatkozó végzése nem fellebbezhető.

A szakértői bizonyítás elrendelésekor a per következő tárgyalását úgy célszerű kitűzni, hogy a tárgyalási időköz alatt sorra kerülhessen a szakértői díj előlegezése, a kirendelés, a szakvélemény előterjesztése, annak a felek részére történő megküldése, a felek részéről pedig a szakvéleménnyel kapcsolatos észrevételek megtétele és kérdések feltevése.

A bíróságok gyakorlata rendszerint az, hogy a bíró automatikusan 30 vagy 45 napos határidőt biztosít a szakértőnek a szakvélemény elkészítésére, egyúttal 3-4 hónapos időközzel kitűzi a következő tárgyalást, és határnapos nyilvántartásba teszi az ügyet, azaz nem ellenőrzi a határidő lejártakor, hogy a szakvélemény elkészült-e, és nem alkalmaz a szakértővel szemben sürgetést vagy szankciót. Így gyakran a bíró csak a tárgyaláson, vagy azt közvetlenül megelőzően észleli, hogy a szakvélemény nem készült el, akkor kezdi el sürgetni a szakértőt, és természetesen kénytelen a tárgyalást elhalasztani. Ezt elkerülendő célszerű ügy nyilvántartásba helyezni az ügyet, hogy a szakvélemény betérjesztésére tűzött határidőt követően, de a következő tárgyalást megelőzően azt a bírónak bemutassák, aki szankciót

⁴⁴ Pp. 178. § (3) bekezdés

⁴⁵ Pp. 178. § (4) bekezdés

⁴⁶ Pp. 179. §

alkalmazhat a szakértővel szemben annak érdekében, hogy a szakvélemény még a kitűzött tárgyalást megelőzően rendelkezésre álljon.

A Pp. 185 § (2) bekezdése alapján a bíróság annak a szakértőnek a munkadíját, aki a véleménynyilvánítással alapos ok nélkül késlekedik és a véleménynyilvánításra nyitva álló határidő alatt a határidő meghosszabbítását nem kéri, illetve a meghosszabbított határidő alatt sem nyilvánít véleményt, a határidő lejártát követő naptól kezdve naponta egy százalékkal csökkenti. Ezzel egyidejűleg, a bíróság a Pp. 185. § (1) bekezdése értelmében a szakértőt pénzbírsággal sújtja, továbbá, a tárgyalásra megidézett és ott meg nem jelent (vagy engedély nélkül eltávozott) szakértőt az okozott költségek megtérítésére kötelezi, valamint elrendelheti az elővezetését.

A fentiek alapján, bár a szakértő részére a kirendelő végzésben határidő kerül meghatározásra, az a szakértő kérésére meghosszabbítható. A bíróság a jogkövetkezményeket csak akkor alkalmazhatja, ha a szakértő a határidő meghosszabbítása iránti kérelmet nem terjesztett elő, vagy azt a bíróság elutasította. Ez utóbbi esetben viszont, a jogszabályhely megfogalmazása alapján a jogkövetkezmények alkalmazása nem a bíróság mérlegelésén múlik, hanem olyan esetben, amikor az (akár már meghosszabbított) határidő eltelt, és a szakvélemény még mindig nem áll rendelkezésre, a bíróságnak a szakértő munkadíját automatikusan csökkentenie kéne. Fontos kiemelni, hogy a jogkövetkezmények elviekben a szakértő előzetes figyelmeztetése nélkül is alkalmazhatóak - ha pedig a bíróság a mulasztás jogkövetkezményeire már a kirendelő végzésben figyelmeztette a szakértőt, akkor semmi nem indokolja azt, hogy a késedelem észlelése esetén a szankciók alkalmazásától a bíróság eltekintsen, vagy, hogy csak a szakértő ismételt figyelmeztetését követően alkalmazza azokat. Az eljárás szakvélemény késedelmes előterjesztése miatti elhúzódásának megakadályozása a bíróság feladata, hiszen a bíróság az, aki dönt az eredeti határidőről, a határidő meghosszabbításáról, valamint a bíróság az, akinek intézkednie kell a késedelmes előterjesztés jogkövetkezményeinek alkalmazásáról. A bíróság köteles biztosítani a felek számára az időszerű ítélkezést, a rendelkezésre álló valamennyi érvényesítési eszközzel.

Természetesen, a jogkövetkezmények alkalmazása, azaz a szakértő munkadíjának csökkentése nem garantálja azt, hogy a szakvélemény rövid időn belül rendelkezésre fog állni - már csak azért sem, mert a szakvéleményhez csatolt díjjegyzék előterjesztése előtt a bíróságnak nincs lehetősége megállapítani a munkadíj késedelmes napokkal arányos százalékát, hiszen nem ismert a teljes összegű munkadíj, így a gyakorlatban a díjjegyzék benyújtása előtt konkrét összegekkel számolva csökkenteni a munkadíjat nem lehetséges. Az az eljárás még hosszabb tartalmú elhúzódásához vezetne, ha ilyen esetben a bíróság új szakértőt rendelne ki, ami nem feltétlenül lenne célszerű. A bíróság akkor jár el helyesen, ha ilyen esetben a munkadíj csökkentésén túl, pénzbírság terhe mellett, nem fellebbezhető pervezető végzéssel hívja fel a szakértőt a szakvélemény haladéktalanul előterjesztésére, miután a bíróságnak lehetősége van a munkadíj csökkentése mellett egyidejűleg pénzbírságot kiszabni⁴⁷.

A bíróságnak a szakvélemény betérjesztését megelőzően foglalkoznia kell a szakértő azon bejelentésével, ami arra utal, hogy a feladata elvégzéséhez további bizonyítás lefolytatására, vagy további adatok rendelkezésre bocsátására van szükség, illetve, hogy a vizsgálatához egyes feltételek nincsenek biztosítva, például a megvizsgálandó tárgy nem került átadásra.. A szakértői vélemény késedelmes előterjesztésének oka lesz az, ha a szakértő részére a feladata

⁴⁷ Pp. 185. § (1) és (2) bekezdése

elvégzéséhez szükséges adatok nem állnak rendelkezésre, így ennek elkerülése érdekében - amennyiben a szakértő bejelentése megalapozott - a bíróságnak soron kívül célszerű intézkednie a tényállás kiegészítése, a szakvélemény elkészítéséhez szükséges adatok, tárgyak rendelkezésre bocsátása érdekében. A szakértővel szemben a szakvélemény késedelmes előterjesztésére vonatkozó jogkövetkezmények csak abban az esetben alkalmazhatók, ha a mulasztása neki felróható. Így, ha a szakértő jelezte a bíróság felé, hogy a szakvélemény elkészítésének akadálya van (például az erre kötelezett fél a szemletárgyat nem bocsátotta rendelkezésre), a bíróság azonban erre vonatkozóan nem intézkedett, a mulasztás miatt a szakértőt elmarasztalni nem lehet.

Tekintettel arra, hogy a szakértő kirendelése nem fellebbezhető, pervezető végzéssel történik, ahhoz a bírósága Pp. 227. § (2) bekezdése értelmében nincs kötve, így a kirendelő végzését a szakértő már felmerült, indokolt költségeinek megtérítéséről való rendelkezéssel egyidejűleg - visszavonhatja, és akár más szakértőt rendelhet ki.

V. A szakvélemény

A szakvélemény tényekre vonatkozik, a bizonyítási célja a ténymegállapítás. A szakértő az elé tárt adatok és tények vizsgálata alapján vonja le a következtetést további tények fennállására, vagy az elé tárt adatok, tények szakmai értékelésére. A szakértő a feladatát a szakmai szabályok, a bíróság által rögzített tényállás, a részére rendelkezésre bocsátott információk, valamint a feltett kérdések alapján tudja elvégezni.

A jogszabályok nem határoznak meg írásbeli formát a szakvéleményre vonatkozóan, ennek ellenére a bíróság rendszerint legfeljebb abban az esetben rendeli el a szakvélemény szóbeli előterjesztését, ha a szakkérdés előreláthatóan egyszerűen megválaszolható. Ilyen esetben az előterjesztés határidejül azt a tárgyalási napot kell megjelölni, amikor a bíróság a szakértőt meg kívánja hallgatni.

A szakértő a munkája során az előzetes értékelést követően végzi el a szükséges vizsgálatokat, majd készíti el a szakvéleményt. Amennyiben vizsgálatokat szükséges elvégezni, azok helyéről és idejéről a szakértőnek a feleket, egyéb érdekeltet értesítenie kell⁴⁸. Ugyanakkor, adott esetben a felek számára a szakértői vizsgálatban való közreműködés nemcsak jogot, hanem kötelezettséget is jelenthet.

Miután a szakvélemény is beadványnak minősül, rendelkeznie kell a beadványra érvényes formai kellékekkel, azaz tartalmaznia kell a kirendelő bíróság megnevezését, a felek és képviselőik megjelölését, a per tárgyát, valamint az ügyszámot.

A szakvéleménynek tartalmaznia kell a letetet, a vizsgálat módszerének rövid ismertetését, a szakmai ténymegállapítást, azaz a szakmai megállapítások összefoglalását, valamint a szakmai ténymegállapításokból levont következtetéseket, és természetesen, ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat, azaz a véleményét⁴⁹.

A letet rögzíti a vizsgálat tárgyára, vizsgálati eljárásokra és eszközökre vonatkozó adatokat, azaz ebben a részben kell a szakértőnek bemutatnia az esetleges szemle lefolytatásának körülményeit, a szemlén tapasztaltakat, mintavétel körülményeit és eredményeit, a vizsgálati

⁴⁸ KGD2001.127.

⁴⁹ Szakértői Rendelet 10. § (1) bekezdés

tárgy azonosíthatóságára vonatkozó adatokat, azonosítható módon a bíróságtól, vagy peres féltől, illetve más hatóságtól átvett és megvizsgált iratokat, továbbá a periratokból vagy egyéb iratokból felhasznált információkat.

Az eredményes bírói értékelés érdekében elvárás a szakvéleménnyel szemben, hogy tartalmazza azoknak az adatoknak, tényeknek, módszereknek az ismertetését, amelyek szükségesek a szakértői vélemény helyességének ellenőrzéséhez⁵⁰. Meg kell jelölni továbbá a ténymegállapításhoz szükséges adatok keletkezésének időpontját, forrását, visszakereshetőségre alkalmas azonosítóját.

A szakértő köteles a szakvéleményét olyan módon megindokolni, hogy a vélemény alapjául szolgáló adatok értékelése, illetőleg az adatokból levont következtetések megismerhetők legyenek⁵¹. A szakértőnek közölnie kell azokat a számítási módokat, részeredményeket is, amelyek alapján a következtetéseit kialakította, azaz ismertetnie kell - a szükséges mértékben, ugyanakkor közérthetően - a vizsgálat módszerét. Tipikus példa ennek hiányára, ha a szakértő a módszerrel kapcsolatban annyit rögzít, hogy vizsgálatait sokéves tapasztalatára alapítja, vagy általánosságban a szakirodalmi véleményekre, gyakorlatra hivatkozik, a konkrét források megjelölése nélkül. Számítógépes program alkalmazása esetén meg kell nevezni a programot, valamint annak forrását.

A szakmai tényállás rögzítésének célja az, hogy a következtetések ténybeli alapja megállapítható legyen, így ekörben kell, hogy ismertesse a szakértő a vizsgálata eredményeként megállapított, releváns tényeket, amelyek a véleménye alapját képezi.

A szakértőnek a véleményében hitelt érdemlően, a szakmai tényállásból levezethetően és teljes körűen kell megválaszolni a bíróságnak a kirendelő végzésben feltett kérdéseit.

Nem fogadható el aggálymentesen a szakvélemény, amennyiben az állapítható meg, hogy a szakértő a bizonyítékok mérlegelésébe bocsátkozik, azaz a perben rendelkezésre álló bizonyítékok közül valamelyiket - a véleményét alátámasztót - felhasználta, az annak ellentmondó bizonyítékot viszont indokolás nélkül figyelmen kívül hagyta anélkül, hogy ezt a bíróság a kirendelő végzésében előírta volna.

Amennyiben a szakvélemény több szakértő közreműködésével készült, a szakértőknek fel kell tüntetniük, hogy melyikük melyik vizsgálatot végezte. A több szakértő azonos véleményt tartalmazó, közösen előterjesztett szakvéleménye az együttes szakvélemény, míg több, különböző szakterülethez tartozó szakkérdésre vonatkozóan együttesen előterjesztett szakvélemény az egyesített szakvélemény⁵².

A szakvélemény előterjesztését követően a bíróság további, az eredeti kirendelésben nem szereplő kérdéseire adott válaszokat a szakértő kiegészítő szakvéleményben terjeszti elő⁵³.

V.1. Elkészítés szabályai

⁵⁰ BH2005.147.

⁵¹ A Magyar Igazságügyi Szakértői Kamra Etikai Kódexe, 18. § (1) bekezdés

⁵² Szakértői Rendelet 11. § (1) bekezdés

⁵³ A szakvélemény hiányosságának, homályosságának, önmagával vagy a szakértő tudomására hozott, bizonyított tényekkel való ellentmondásának kiküszöbölésére irányuló kérdések megválaszolása a szakértői díjazás szempontjából nem minősül kiegészítő szakvéleménynek.

A szakértő véleménynek indokoltnak igaznak, világosnak és tárgyilagosnak kell lennie. Ebből következően a szakvélemény megállapításai a leírt tényeken kell, hogy alapuljanak, és az adott tudományág szakvéleményadáskori állása alapján szakszerű következtetéseket kell, hogy levonjon. Elvárás továbbá, hogy a szakvélemény tömören, szabatosan és lényegre törően fogalmazzon, hogy közérthetően foglalja össze az objektív szakmai megállapításokat. A szakértő köteles szakvéleményét a magyar nyelv szabályai szerint olyan tartalmi egyértelműséggel megfogalmazni, hogy az a szakmai ismeretekkel nem rendelkező felek számára is érthető legyen⁵⁴.

A szakértőnek a szakvéleménye elkészítése során elfogultságtól mentesen, a felek érdekeitől elvonatkoztatva és a feltételezéseket kerülve kell eljárnia.

A szakvéleményben kell a szakértőnek megválaszolnia a bíróság által feltett kérdéseket, továbbá közölnie a feltett kérdésekkel összefüggő más, szükséges megállapításokat. A szakvélemény akkor fogadható el a bíróság által aggálytalanul, ha egyértelmű, szabatos, részletesen indokolt, hiánytalan, a következtetések levezethetőek, ellentmondásmentesek és korszerű szakmai ismeretekre épülnek. A szakvéleménynek fontos követelménye a bíróság és a felek részéről történő követhetősége, ellenőrizhetősége.

A szakértő feladata a kirendelő végzésben feltett kérdések megválaszolása, viszont figyelmen kívül kell hagyni - mind a szakvélemény értékelése, mind a szakértő díjazása - tekintetében azt, ha a szakvélemény a bíróság által feltett kérdéseken túlterjeszkedik. Gyakori jelenség, hogy a szakértő a vélt vagy valósan rossz, hiányos kérdésfeltevés átfogalmazza, kiegészíti továbbá kérdésekkel, és az azokra adott válaszokkal. Így fordulhat elő, hogy nem releváns, a jogvitához nem tartozó kérdésekben nyilvánít véleményt, vagy a felek által feltett kérdésekre válaszol. Ha a szakértő megítélése szerint a feltett kérdések körén a szakkérdés pontos, teljesszerű megválaszolása érdekében túl kell terjeszkedni, azt előzetesen jeleznie kell a bíróságnak, és a bíróságnak kell döntenie arról, hogy a kérdések megválaszolása tényleg szükséges-e. A további kérdések megválaszolásához a bíróság jóváhagyása szükséges, előfordulhat ugyanis, hogy valamely kérdés szakmailag relevánsnak tűnik, de az adott jogvita elbírálása szempontjából jogi relevanciája nincs.

Ugyanígy figyelmen kívül kell hagyni azt, ha a szakvélemény jogi véleménynyilvánítást tartalmaz, mivel a jogkérdések tisztázása minden esetben a bíróság feladata. A bíróság a határozatát nem alapíthatja arra, hogy a szakértő például rögzíti a szakvéleményben, hogy melyik szülőnél jobb elhelyezni a gyermeket. Ha a szakértőhöz intézett ténykérdések megválaszolása a szakértői véleményben csak jogi véleménynyilvánításba bennefoglaltan történik, akkor a bíróságnak a szakvélemény kiegészítettével, a szakértő meghallgatásával el kell érnie a ténykérdések szakmai alapon nyugvó, jogi értékelést mellőző megválaszolását.

V.2. Módszertani levelek problematikája

A módszertani levelek célja azoknak a szakmai irányelveknek, protokolloknak a rögzítése, amelyek figyelembevételével kell a szakértőnek a szakvéleményét elkészítenie, így a szakértő számára, tevékenysége ellátása során iránymutatásul szolgál. Az egyes szakterületekhez köthető elvárásokat a módszertani leveleknek kell, kellene tartalmaznia.

⁵⁴ A Magyar Igazságügyi Szakértői Kamra Etikai Kódexe, 16. § (1) bekezdés

Problémát okoz, hogy jelenleg nincs olyan módszertani levél, amely hatályos lenne. A korábban kiadott módszertani levelek már nincsenek hatályban, illetve még nem kerültek elfogadásra⁵⁵, így hiányoznak az egyes szakterületekre vonatkozó érvényes szakmai protokollok, és nincsenek olyan formai, valamint tartalmi követelmények, amelyeknek a szakértőnek a véleménye elkészítése során meg kellene felelnie.

Módszertani levelek hiányában a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara küldöttgyűlése által megalkotott⁵⁶ etikai kódex tartalmaz követendő rendelkezéseket a szakvélemény formai követelményeiről, így az egyértelműség, az ellenőrizhetőség, valamint az indoklás követelményéről.

V.3. Közreműködő személyek

A szakértő a véleményének elkészítéséhez a megfelelő szakismerettel rendelkező szakkonzultánst, szakértőjelöltet, valamint a technikai jellegű tevékenység elvégzésére segédszemélyzetet vehet igénybe⁵⁷. A szakértőjelölt, valamint a segédszemélyzet esetében nem szükséges a bíróságnak engedélyeznie a bevonást, viszont szakkonzultáns esetén - csakúgy, mint társszakértő igénybevételekor - a bíróság előzetes engedélye szükséges. Kivétel ez alól, amely személyvizsgálatra kerül sor, mivel ilyen esetben kifejezett tiltás hiányában az engedélyt megadottnak kell tekinteni⁵⁸.

Gyakori oka az eljárás elhúzódásának a szakkonzultáns bevonására a szakértői vizsgálatokba. Orvosi szakvélemények elkészítésekor gondot okozhat egyrészt az, hogy gyakran nehéz olyan szakkonzultánst találni, aki a megvizsgálandó személyt korábban még ne vizsgálta volna meg, mivel jellemző, hogy a beteg már a bírósági eljárás előtt felkeresi problémájával a kezelésére szakosodott orvosi intézményeket. Az egészségügyben további problémát jelent a szakma védelme, azaz hogy nehéz olyan szakkonzultánst találni és a vizsgálatba bevonni, aki a korábbi kezelőorvos, kolléga eljárásának hibáit, hiányosságait rögzítő szakvéleményhez a nevét adná.

A szakértőt a bíróság rendeli ki és ruházza fel közhatalmi jogosítványokkal, ezért a kirendelt szakértőnek nincs olyan jogosultsága, hogy a kirendelést más szakértővel a bíróság jóváhagyása nélkül továbbadja, megossza, azaz hogy a szakvélemény elkészítésébe a bíróság jóváhagyása nélkül újabb szakértőket bevonjon⁵⁹. Társszakértő - bíróság által engedélyezett-bevonása abban az esetben lehetséges, ha a szakkérdés valamilyen különös jellemzője miatt a rendelt szakértő egyedül nem tudja ellátni. Ennek megítélésénél a feladat jellegét kell figyelembe venni, és nem a szakértő körülményeit, azaz társszakértő kirendelése nem lehetséges azért, mert a kirendelt szakkértő leterhelt, és egyedül a szakvéleményt nem tudná határidőben elkészíteni.

Szakkonzultáns igénybevétele esetén a szakvéleményben meg kell jelölni, hogy a lelet, valamint a szakmai ténymegállapítások melyik része származik a szakkonzultánstól. A szakkonzultáns az általa elvégzett vizsgálatokkal, az általa adott ténymegállapításokkal kapcsolatban szakértőnek tekintendő, azaz ugyanúgy lehet felhívni a szakvéleménye kiegészítésére, vagy a tárgyaláson való megjelenésre.

⁵⁵ Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB-512/2013 számú ügyben

⁵⁶ Az igazságügyi szakértői kamaráról szóló 1995. évi CXIV. törvény 16. § (2) bekezdés g) pont

⁵⁷ Szaktv. 30. § (1) bekezdés

⁵⁸ Szaktv. 30. § (2) bekezdés

⁵⁹ BH1996.492.

V.4. Szakértői vélemény közlése a felekkel

Bár a Pp. 182. § (1) bekezdése csak arról rendelkezik, hogy a bíróság a szakvélemény bemutatásáról értesíti a feleket, a Pp. 3. § (6) bekezdése értelmében a bíróság köteles gondoskodni arról, hogy a felek minden, az eljárás során előterjesztett kérelmet, jognyilatkozatot, valamint a bírósághoz benyújtott okiratot megismerhessenek és azokra - törvényben előírt időn belül - nyilatkozhassanak. Ennek alapján a bíróság kötelezettsége, hogy aktívan közreműködjön és biztosítsa a felek perbeli esélyegyenlőségét, azaz hogy valamennyi felet abba a helyzetbe hozza, hogy a jogvita elbírálása szempontjából releváns bizonyítékokat, valamint jognyilatkozatokat megismerhessék, és azokra észrevételeket tehesse.

A fentiek alapján mind a szakértői véleményt, mind a kiegészítő szakértői véleményt csakúgy, mint az azokra tett észrevételeket közölnie kell a bíróságnak a felekkel, és a közlés nem szorítkozhat csupán tájékoztatásra, hanem azoknak a fél részére történő kézbesítése szükséges. Fel kell hívni továbbá a feleket az azokkal kapcsolatos nyilatkozattételre, azaz tájékoztatni kell a feleket arról, hogy - a megszabott határidőn belül - a szakvéleményre vonatkozóan észrevételt tehetnek, továbbá arról, hogy kérdések feltevését indítványozhatják a szakértőhöz, és kérhetik a szakértőnek a tárgyalásra történő megidézését. A közlés, valamint a felhívás elmaradása lényeges eljárási szabálysértésnek, és ennek folytán hatályon kívül helyezési oknak minősül, és gyakori azoknak az ügyeknek a száma⁶⁰, amely ezen egyszerű, adminisztratív jellegű intézkedés elmaradása miatt kerül hatályon kívül helyezésre.

Amennyiben a szakvéleményt a bíróság ítéli hiányosnak, homályosnak, ellentmondónak, hivatalból is köteles intézkedni annak tisztázása, kiegészítése iránt. Ilyenkor nincs szükség a fél erre vonatkozó indítványára, hiszen a szakértő kirendelésére, és a szándék szerint hiánytalan, világos szakvélemény beszerzésére a fél indítványa alapján került sor.

V.5. Szakértő meghallgatása

A szakvélemény tekintetében a szóbeliség elve érvényesülésének módja az, hogy a bíróság a tárgyaláson ismerteti a szakvéleményt, és a szakértőt szóban hallgatja meg. A bíróság a szakértőt írásbeli véleményének kiegészítése vagy részletesebb kifejtése végett személyes megjelenésre is kötelezheti⁶¹. A bíróság mérlegelési körébe tartozik az, hogy a szakértő tárgyalásra való megidézését szükségesnek tartja-e⁶², viszont arról gondoskodnia kell, hogy a feleknek lehetőségük legyen a szakértőtől a szakvéleménnyel kapcsolatban kérdezni.

A szakértőnek a meghallgatása során nem a felek észrevételeire kell reagálnia, hanem a kérdéseikre kell válaszolnia. Az eljárás elhúzódásának megakadályozása érdekében elengedhetetlen, hogy a felek a szakértőhöz feltenni indítványozott kérdéseiket a kirendelést megelőzően, a szakvéleménnyel kapcsolatos kérdéseiket pedig a szakértő meghallgatásakor feltegyék. Ennek elmaradása, valamint a helytelen kérdésfeltevés miatt válik gyakran szükségessé a szakvélemény kiegészítése, és ezért fontos, hogy a felek kérdései a bíróság szűrőjén keresztül, helyes formában kerüljenek feltételre a szakértő részére.

⁶⁰ A Kúria Polgári Kollégiumának a másodfokú bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatát vizsgáló joggyakorlat-elemző csoportjának összefoglaló véleménye alapján

⁶¹ Pp. 182. § (1) bekezdés

⁶² Pp. 180. § (1) bekezdés második mondata.

A felek kérdésfeltevési jogosultsága ugyanakkor a szakértő meghallgatásakor is korlátozható, mivel a bíróságnak lehetősége van arra - és kötelezettsége is -, hogy a tárgyalás ne terjedjen ki az ügyel összefüggésben nem álló körülményekre, és így az ügyre nem tartozó, úgyszintén a szakértő befolyásolására alkalmas kérdés feltevését, illetőleg az arra való feleletet megtilthatja⁶³.

A szakértő részére a tárgyaláson való megjelenéséért jelenléti díj jár, az idézése időpontjától kezdődően a tárgyalásról való eltávozásáig. A szakértő utazási költségre is jogosult, bár itt felvetődhet az a kérdés, hogy ha egy napon, ugyanazon a bíróságon több tárgyaláson is meg kell jelennie, akkor minden tárgyaláson külön jogosult az utazási költséget igényelni.

V.6. Fél által felkért szakértő véleménye: magánszakvélemény

Magánszakvéleményről beszélünk, amikor az - akár az igazságügyi szakértői névjegyzékben szereplő, akár oda be nem jegyzett - szakértő nem a bíróság (vagy más, korábban eljáró hatóság) kirendelése alapján készít szakvéleményt. Ilyen esetben a szakvélemény célja lehet a kereset vagy viszontkereset megalapozása, vagy a perben kirendelt szakértő által készített szakvélemény megdöntése.

A korábbi bírói gyakorlat a magánszakvéleményt nem tekintette bizonyítéknak, csak a fél előadásának⁶⁴, és következetes volt abban, hogy szakértőként csak a bíróság által kirendelt szakértő járhat el⁶⁵. A magánszakvélemény nem minősült szakvéleménynek, így a kirendelt szakértő által készített véleménnyel szembeni álláspont esetén nem értékelték úgy, mintha két ellentétes szakvélemény lenne, így nem szolgálhatott alapul szakértői testület kirendelésének sem⁶⁶.

A magánszakvélemény bizonyítékként való elfogadásával szembeni fő érv - azon túl, hogy az eljárásjog a magánszakértő intézményét nem ismeri - az volt, hogy mivel a magánszakértő a véleményét az egyik fél megbízása alapján, az általa juttatott ellenszolgáltatás fejében készíti el, így elfogulatlansága megkérdőjelezhető. Ezt alátámasztja, hogy a gyakorlatban nem fordul elő olyan eset, amikor a magánszakértőt megbízó fél az álláspontjával ellentétes magánszakértői véleményt terjesztene elő az eljárásban, hiszen, ha készül is ilyen szakvélemény, az nem kerül a megbízó fél részéről bizonyítékként csatolásra.

Kifogás volt továbbá, hogy a magánszakértő a véleményét csak egyoldalú tények alapján tudja elkészíteni, hiszen adott esetben az ellenérdekű fél a szükséges iratokat nem bocsátja rendelkezésre, a szemle lehetőségét nem biztosítja, vagy éppen azért egyoldalú a véleménye, mert a másik fél által bizonyítékként hivatkozott iratok, bizonyítási eszközök nem kerülnek figyelembevételre a vélemény elkészítése során. Problémát jelent, hogy a magánszakértő meghallgatása - mivel a Pp. a szakértő tanú jogintézményét nem ismeri - csak tanúkénti idézését követően lehetséges, azonban a tanú az általa észlelt tényeket adná elő, nem pedig a véleményét. A magánszakértő szakvéleményének figyelmen kívül hagyásához vezetett az is, hogyha nem a szakértői névjegyzékben szereplő szakember készítette a véleményt, és általános vélekedés volt az, hogy a fél csak perelhúzó magatartásból csatol magánszakvéleményt.

⁶³ Pp. 133. § (2) bekezdés

⁶⁴ BH1999.365., BH1996.102.

⁶⁵ BH1992.270; BH1996.102; BH2004.59.

⁶⁶ BH1992.270.

Az egyik fél által szolgáltatott magánszakvélemény megítélése az 1990-es évek második felétől kezdett fokozatosan változni. Első lépésként megjelent az a vélekedés, hogy a perben kirendelt szakértő véleményével szemben álló magánszakvélemény esetén az ellentmondást fel kell oldani, azaz a magánszakvéleményt már alkalmasnak tekintették arra, hogy a bíróság által beszerzett szakértő vélemény hiányosságait feltárja, megalapozottságát kétségessé tegye, vagy ellentmondásaira rámutasson. Ennek következtében a magánszakvélemény már nem hagyható figyelmen kívül, és bár nem fogadható el ugyanolyan értékűnek, mint a kijelölt szakértő véleménye, de alapul szolgálhat a perben egy újabb (második) szakértő kirendelésére⁶⁷. Ennek következtében a bíróság nem tesz eleget az indokolási kötelezettségének, ha a becsatolt magánszakvélemény elvetésének indokát nem adja⁶⁸.

Napjainkra a bírói gyakorlatban általánossá vált, hogy a magánszakvéleményt a Pp-ben nem nevesített bizonyítékként értékeljék⁶⁹, azaz hogy bizonyítékként kezeljék abban az esetben, ha a fél azt a keresetlevél benyújtását megelőzően, álláspontja alátámasztásául szerzi be⁷⁰. A magánszakvélemény megállapításai alkalmasak lehetnek arra, hogy a perszakértői véleményt aggályossá tegyék, annak bizonyító erejét lerontsák, és ellentmondás esetén indokolt a két szakértő együttes meghallgatása⁷¹. A magánszakvélemény megítélésére természetesen kihat az, hogy a szakértői névjegyzékbe bejegyzett szakértő készíti-e el, hogy az ellenérdekű fél közreműködésével folytatja-e le az esetleges vizsgálatokat, illetve, hogy a szakvélemény megállapításai tárgyilagosak és objektívek-e, valamint, hogy a szakértői módszertantan betartásával készült-e, illetve, hogy az attól való eltérés megfelelően indokolt-e.

Mindazonáltal, a keresetlevélhez csatolt magánszakvélemény előterjesztésekor - a másik fél általi vitatás esetén - a felet tájékoztatni kell arról, hogy a magánszakvélemény előterjesztése a szakvélemény beszerzésének szükségességét nem pótolja. A kirendelt szakértő és a magánszakértő véleménye közötti ellentmondás esetén azt fel kell oldani, ennek sikertelensége esetén a bíróság nem fogadhatja el automatikusan a fél megbízása alapján készült magánszakértő véleményben foglaltakat az ítélezése alapjául. A kirendelt szakértő véleménye csak akkor vethető el, ha a vélemények ütköztetésének adatai alapján a kirendelt szakértő véleményének helyességéhez nyomatékos kétség fér, míg a magánszakvélemény szakmailag indokolt⁷². Ugyanakkor egyes bírói gyakorlat szerint⁷³ a kirendelt igazságügyi szakértő véleményével szemben benyújtott magánszakértői vélemény alapot adhat szakértői testület megkeresésére, amelyre a Pp. 183. § (2) bekezdése alapján olyan esetben kerülhetne sor, ha a felmerülő szakkérdés két egymástól független szakvélemény előterjesztése után, a kirendelt szakértők személyes meghallgatása során nem tisztázható. Ilyenkor tehát a bíróság a magánszakértő véleményét a kirendelt szakértőével azonos erejűnek értékelte, és kereste meg a szakértői testületet.

Magánszakvélemény becsatolása esetén azt az ellenérdekű félén kívül a kirendelt szakértő részére is meg kell küldeni, és a szakértőt nyilatkozattételre kell felhívni. Ellentmondás fennállása esetén kell sor kerülnie a kirendelt szakértő szakértőnkénti, és a magánszakértő tanúkénti együttes meghallgatása. Amennyiben az ellentmondást nem sikerült az együttes meghallgatást követően sem feloldani, adott esetben megoldás lehet, ha a bíróság újabb

⁶⁷ BH1996.196., BH 999.365., BH1999.405., BDT2005.1092., BH2012.175.

⁶⁸ BH1999.405., BH1996.196.BDT2003.2.31.

⁶⁹ BH2007.192., BH2003.17., BH2000.272, BH1999.169.

⁷⁰ Csongrád Megyei Bíróság Polgári-Gazdasági-Közigazgatási Kollégiumának 3/2002 sz. kollégiumi ajánlása, BDT2002.7-8., BDT2004.3.

⁷¹ BH2012.175.

⁷² BH2012.175.

⁷³ BH2010.186., BH1999.365.

szakértőt rendel ki a perben, mivel ennek feltételei fennállnak: a kirendelt szakértő szakvéleménye a magánszakértő megállapításaival összevetve lehet hiányos, homályos, vagy önmagával ellentmondó. Elkerülendő viszont a magánszakértő kirendelése abban az eljárásban, amelyben magánszakvéleményt csatolt be⁷⁴, mivel - bár objektív kizárási ok nem áll fenn- az ügyfélegyenlőség elvét sérti az, hogy a felek egyikével megbízási jogviszonyban, és ezáltal bizalmi viszonyban állt⁷⁵.

V.7. Más szerv által kirendelt szakértő véleményének felhasználása

Más peres eljárásban, vagy más hatósági eljárásban készült szakvéleményt becsatolhatja a bíróság részére a fél, vagy az a bíróság rendelkezésére állhat az előzményiratok, vagy a más hatóság által megküldött iratok között. Az ilyen szakvélemény perben való felhasználása abban az esetben lehetséges, ha a megítélendő tényállás is, valamint a szakkérdés is megegyezik a perbelivel, továbbá, ha az a peranyag részévé vált, azaz a bíróság azt ismertette. Ebben az esetben is biztosítani kell a feleknek a szakvélemény megismerésének, és az arra vonatkozó észrevétel előterjesztésének lehetőségét⁷⁶. A beszerzett szakvélemény ilyen esetben perbeli szakvéleményként értékelendő, amellyel szemben második szakértő kirendelésének lehet helye.

A Pp. 183/A. (2) bekezdése rögzíti, hogy a perben felmerülő szakkérdésben a pert megelőzően nemperes eljárásban, vagy közjegyzői nemperes eljárásban készült azonos szakkérdésben adott szakvéleményt úgy kell tekinteni, mintha a perben kirendelt szakértő készítette volna elő.

Előfordulhat olyan eset, amikor a más hatóság által készített szakvélemény perbeli felhasználása nemcsak lehetséges, és pergazdaságossági szempontból előnyös, hanem kifejezetten célszerű is. Ilyen például az a kártérítési ügy, ahol a balesetben részt vett gépjárművet a helyszínen megvizsgáló igazságügyi szakértő közvetlen észleléseire alapozva készítette el a szakvéleményét, mint a későbbiekben, a per során kirendelt szakértő, akinek már nem állt rendelkezésére a gépjármű, nem volt lehetősége a helyszín balesetkori állapotának vizsgálatára, hanem csak - a korábbi szakértői véleményben rögzített - nem közvetlen észlelésű adatok álltak rendelkezésére.

Mivel a perben a ki nem rendelt szakértő meghallgatására csak tanúkénti minőségben lenne lehetőség, amennyiben a korábban szakvéleményt adó szakértő perbeli meghallgatására kerül sor, akkor helyes, ha a bíróság az idéző végzésében szakértőként rendeli ki és szakértőként idézi, mivel kirendelő végzés hiányában csak tanúként lehetne meghallgatni.

A bíróságnak adott szakkérdésről hivatalos tudomása lehet, adott esetben más, hasonló perben adott szakértői vélemény alapján. Ilyenkor a tényeket a bíróság hivatalból veszi figyelembe, azt a feleknek nem kell bizonyítaniuk, azonban a tényekről a feleket a bíróságnak tájékoztatnia kell, mert a bíróság hivatalos tudomásával szemben is kell, hogy legyen helye az ellenkező bizonyításának⁷⁷. A más perben beszerzett, de az adott perben is felhasználni kívánt szakvéleményt a per anyagává kell tenni, azaz azt ismertetni kell a felek részére, lehetőséget kell adni a megismerés, az észrevételre.

⁷⁴ Bár a BH2002.282. számú eseti döntés értelmében indokolt esetben erre is sor kerülhet

⁷⁵ KGD2005.151.

⁷⁶ BDT2006.1483.

⁷⁷ EBH2002.761.

Amennyiben a korábban, másik perben vagy hatósági eljárásban beszerzett szakvélemény egy korábbi állapotot rögzít - például egy személy korábbi egészségromlásának mértékét, egy épület korábbi készülségi fokát -, akkor a perben kirendelt szakértő minősül első szakértőnek, aki viszont a korábbi szakvélemény figyelembevételével kell, hogy a szakvéleményét elkészítse.

V.8. Más szakértő kirendelése

A Pp. 177. § (1) bekezdése értelmében az eljárás során rendszerint egy szakértőt kell alkalmazni, több szakértőt csak különböző szakkérdések felmerülése esetében lehet kirendelni. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (81) 7. számú Ajánlása az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyítő eszközökről szintén azt rögzíti, hogy a tagállamoknak rendelkezéseket kell hozni annak érdekében, hogy a lehető legkevesebb szakértőt rendelje ki a bíróság - akár hivatalból, akár a felek kérelmére - ugyanabban az ügyben.

Ha a bíróság a szakértőt a felek egyetértő javaslatára rendelte ki, más szakértő kirendelésének a szakvélemény előterjesztése előtt csak akkor van helye, ha a szakértő a véleményadással késlekedik, vagy ha a szakértővel szemben kizárási ok áll fenn, illetve ha más fontos okból nem járhat el⁷⁸.

A szakvélemény megérkezését követően, amennyiben az homályos, hiányos, önmagával vagy más szakértő véleményével, illetve a bizonyított tényekkel ellentétben állónak látszik, vagy helyességéhez egyébként nyomatékos kétség fér, a bíróságnak fel kell hívnia a szakértőt a szakvéleménye tisztázására⁷⁹. Ennek elmaradása esetén, a fél indítványára a bíróság más szakértőt rendelhet ki. A fél akkor is indítványozhatja más szakértő kirendelését, ha ez a bizonyítás szempontjából szükségesnek látszik⁸⁰. Újabb szakértő kirendelésére csak a felek indítványa alapján kerülhet sor, a bíróságnak viszont ezt megelőzően fel kell hívnia a bizonyító fél figyelmét arra, hogy a bíróság a beszerzett szakvéleményt alkalmatlannak találja a fél bizonyítási kötelezettségének teljesítésére⁸¹, hiszen a fél csak ezen tájékoztatásból tudhatja meg, hogy a bizonyítási kötelezettségét a bíróság álláspontja szerint nem tudta teljesíteni, és még mindig van olyan, különleges szakértelmet igénylő kérdés, amelyre vonatkozóan bizonyítási kötelezettség terheli. A szakvélemény kiegészítésének sikertelensége esetén a bíróság tájékoztatási kötelezettsége feléled, hiszen a fél egyébként azt hihetné, hogy a bizonyítási kötelezettségének eleget tett⁸². A felet így tájékoztatni kell arról, hogy újabb szakértő kirendelését kérheti, ellenkező esetben a bíróság a szakértői bizonyítást eredménytelennek tekintheti.

Újabb szakértő kirendelésére ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint az első szakértő kirendelésére, így a szakértő személyéről megint elsődlegesen a felek megállapodása dönt, és a szakértői díjat ismételtelen előlegezni kell.

V.9. Egymásnak ellentmondó szakvélemények

⁷⁸ Pp. 177. § (6) bekezdés

⁷⁹ Pp. 182. § (3) bekezdés

⁸⁰ Pp. 183/A. § (3) bekezdés

⁸¹ BH2010.134

⁸² Baranya Megyei Bíróság Polgári-Gazdasági-Közigazgatási Kollégiumának 2/2004 (II.6.) sz. kollégiumi véleménye

Amennyiben az ügyben beszerzett újabb szakvélemény hiányos, homályos, ellentmondásos, ezek hibák kiküszöbölését ugyanúgy kell megkísérelni, mint az első szakvélemény esetén, azaz a szakértő meghallgatásával, kiegészítésre való felhívással.

Ha az újabb szakvélemény nem önmagával, hanem a korábbi szakvéleménnyel áll ellentmondásban, azaz azonos szakkérdésben több, egymással ellentmondó szakvélemény áll a bíróság rendelkezésére, úgy a bíróságnak el kell rendelnie a szakértők együttes meghallgatását, ezt követően, ennek eredménytelensége esetén kerülhet sor szakértői testület megkeresésére.

Szakértői testület megkeresésének előfeltétele a szakértők együttes meghallgatása, ennek eredménytelensége, valamint a fél erre vonatkozó indítványa. Szakértői testület csak a miniszteri rendeletben⁸³ meghatározott szerv lehet, akihez csak a rendeletben meghatározott szakkérdés esetén lehet fordulni. A testület megkeresésének célja nem az, hogy a rendelkezésre álló szakvélemények ellentmondásait feloldja, hanem, hogy újabb szakértőként nyilvánítson véleményt. Ennek következtében, amennyiben két, ellentmondásos szakvéleményt követően a szakértői testület által adott szakvélemény sem rendezi a szakkérdés megválaszolását, a további szakértői bizonyításnak nem lehet helye, hanem a bizonyítatlanság következményei alkalmazandóak.

Ugyanakkor újabb szakértő kirendelését, vagy szakértői testület megkeresését adott esetben nem alapozza meg az, ha a perbeli szakvélemény egy korábbi hatósági eljárásban készült szakvéleménnyel áll ellentmondásban. Egy eseti döntés értelmében⁸⁴ a pert megelőző, közigazgatási eljárás során kirendelt szakértő véleménye nem esik egy megítélés alá a peres eljárás során kirendelt szakértő által adott szakvéleménnyel, mivel bizonyítási eszközként kizárólag a perben kirendelt szakértő szakvéleménye vehető figyelembe. Tehát amennyiben a peres eljárás során egy szakértő került kirendelésre, úgy más perbeli szakértő véleményével való ellentét nem merülhet fel. Így amennyiben a peres eljárás során kirendelt szakértő szakvéleménye aggálytalan, a bíróság pedig a szakvéleményeket a szakértők tárgyaláson való meghallgatásával a szükséges mértékben ütköztette, akkor újabb szakértő kirendelésére, a bizonyítási eljárás folytatására nincs szükség.

V.10. Szakértő tanú

Szakértő tanú jogintézményéről a hatályos Pp⁸⁵. nem rendelkezik, azonban a bírói gyakorlat ismeri a szakértő tanú fogalmát.

A különbség a tanú és a szakértő között az, hogy a tanú azon múltbeli történéssel kapcsolatos észleléseiről tesz vallomást, amelyeknek közvetlenül vagy közvetve részese volt, a szakértő viszont ezen történésekkel kapcsolatos véleményét rögzíti.

Előfordulhat, hogy szakértő tanúként kerül meghallgatásra olyan személy, aki közvetlenül észlelt múltbeli eseményeket. Így szakértő tanúnak tekinthető az a személy, aki valamilyen múltbeli tényről közvetlen észleléssel szerzett tudomást, ebből a szempontból tehát tanúnak

⁸³ Az igazságügyi szakértői testületek szervezetéről és működéséről szóló 33/2007 (VI.22.) IRM Rendelet

⁸⁴ BH2014.4.182.

⁸⁵ A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk 366- §-a rendelkezett arról, hogy amennyiben szakértő személyek olyan elmúlt ténykörményről vagy állapotról tanúskodnak, amelynek észleléséhez szakértelem volt szükséges, tanúnak kell őket tekinteni és ilyenekül kihallgatni.

minősül, de mivel a szakkérdés megállapításához vagy megítéléshez szükséges szakismerettel is rendelkezik, a tanúvallomása során a szakismeretéről is számot ad.

Szakértő tanú lehet továbbá az a személy is, aki szakmai ismeretéről ad számot, mint tanú. Ebben az esetben a tanú nem ténymegállapításokat, hanem szakmai jellegű tényközléseket tesz, például szakmai szabályokat, előírásokat ismertet, amellyel már a bíróság fogja összevetni a megítélendő tényt, cselekményt.

A szakértő tanút a bíróság tanúként, és nem szakértőként hallgatja meg, azaz nem véleményt nyilvánít, hanem tanúvallomást tesz, és részére nem szakértői vagy jelenléti díjat, hanem tanúdíjat lehet megállapítani.

VI. A szakvélemény bíróság általi értékelése: a bíróság mérlegelése jogköre, a szakvéleményben foglaltaktól eltérés lehetősége

A szakértői vélemény a bíróság ítéletét közvetlenül megalapozó, objektív bizonyítási eszköz, amely általában nagymértékben kihat a bíróság érdemi döntésére. A bíróságok döntései azokban az ügyekben, ahol szakvélemény került beszerzésre, kiemelkedő számban annak megállapításait elfogadva, a szakvéleményben foglaltakra alapulnak⁸⁶.

A szakértő feladata, hogy a szakvéleménnyel segítse a tényállás megállapítását, a szakkérdés eldöntését, azonban a perbeli döntés meghozatala a bíróság hatásköre. A szakértő a szakvéleménnyel addig még rendelkezésre nem álló, új bizonyítékot teremt, amelynek a bizonyítékok sorában való értékelése a bíróság feladata.

A Pp. 206. § (1) bekezdése alapján a bíróság a bizonyítékokat a maguk összességében értékeli, és meggyőződése szerint bírálja el. Alapesetben a szakértői vélemény döntő súlyú bizonyíték, amely közvetlenül megalapozza a bíróság határozatát. Mindazonáltal, a bíróságnak lehetősége van arra, hogy a bizonyítékoknak a maguk összességében történő értékelése során a szakértői véleményt mellőzze, ezt azonban csak a perben feltárt kétségtelen tényekre alapozva teheti meg⁸⁷, és ezzel kapcsolatban indokolási kötelezettség terheli. Nem tekinthető ilyen, kétségtelenül feltárt tényeknek az egyéb perekből szerzett bírósági tapasztalatok, azaz a szakvélemény mellőzése akkor merülhet csak fel, ha más szakértői vélemény, vagy más bizonyíték egyértelműen alapot ad erre, például, mert a szakvélemény más okirattal egyértelműen ellentétben áll.

A bíróság köteles vizsgálni, hogy a szakértő véleménye megalapozott-e, így a szakvélemény egyszerű félretétele törvénysértő. A vizsgálathoz a bíróságnak nem csak a szakvélemény végkövetkeztetéseit, hanem alapjait és indokait is részletesen át kell tanulmányoznia. A szakvélemény elfogadhatóságának vizsgálata a bíróság hatáskörébe tartozik, ezért a fél újabb szakértő kirendelésére vonatkozó indítványa a szakvélemény megállapításainak ellenőrzése céljából akkor lehet helytálló, ha a bíróság is úgy ítéli meg, hogy a már rendelkezésre álló szakvélemény nem megalapozott.

⁸⁶ dr. Grád András – dr. Mende Lilla – dr. Jánoskúti Gyöngyvér – dr. Körös András: Az igazságügyi pszichológusi szakvélemény szerepe a gyermekelhelyezési perekben című tanulmánya megállapítja, hogy a gyermekelhelyezési perekben azon bírósági döntések aránya, ahol a bíróság eltért a pszichológus szakértő szakvéleményétől, még a 10 %-ot se érte el, vagyis a szakvélemények megállapításai lényegében eldöntik a pert.

⁸⁷ BH2000.208., KGD2014.46.

A szakvélemény mellőzésére ad alapot az, ha a kirendelt szakértő felhívás ellenére nem nyilatkozik a magánszakvélemény azon megállapításairól, amelyek ellentétesek a szakvéleménybelivel, vagy ha a szakvélemény megállapításai nem ellenőrizhetőek, nem vezethetőek le, alá nem támasztott és okszerűtlen következtetéseket tartalmaznak, illetve, ha a szakvéleményét felhívás ellenére nem egészíti ki, a felek kérdéseit nem válaszolja meg. Ilyen esetben nem a szakvélemény felülmérlegelésére, hanem az alkalmatlansága miatti mellőzésére kerül sor.

A kirendelt szakvélemény mellőzésére tipikusan abban az esetben merül fel, amikor a becsatolt magánszakértői vélemény megállapításai teszik a perszakértői véleményt aggályossá, és rontják le annak bizonyító erejét. A kirendelt szakértő véleményének mellőzésekor természetesen fennáll a bíróság indokolási kötelezettsége.

Amennyiben a szakvélemény hiányos, homályos, önmagával ellentmondó, vagy más szakértő véleményével, illetve bizonyított tényekkel ellentétben állónak látszik, vagy más okból a helyességéhez nyomatékos kétség fér, a szakértőt a szakvélemény kiegészítésére, tisztázására kell felhívni. Ennek érdekében a bíróság felhívhatja a szakértőt a véleménye kiegészítésére, részletesebb kifejtésére, személyes megjelenésre kötelezheti, mely során a felek is kérdéseket intézhetnek a szakértőhöz. Ha még ezt követően is fennállnak a szakvélemény hiányai, és a felek - a bíróság tájékoztatása ellenére - nem terjesztenek elő indítványt új szakértő kirendelésére, illetve más bizonyítékot - például magánszakértői véleményt - sem csatolnak, akkor a bíróságnak mellőznie kell a szakértői véleményt, és a szakkérdést, mint bizonyítatlant a bizonyításra kötelezett fél terhére kell értékelnie.

Lehetősége van a bíróságnak arra is, hogy a szakértői vélemény egyes megállapításait mellőzze, a további megállapítások elfogadása mellett abban az esetben, ha a szakértő a kirendelése körét túllépte, így ha a kompetenciája körébe nem tartozó (jogi, vagy más szakterülethez tartozó) kérdésben is véleményt nyilvánított⁸⁸.

Ha a perben több szakvélemény kerül beszerzésre, amelyek azonos kérdésben ellentmondanak egymásnak, a bíróság nem állapíthatja meg a kérdésekre adott válaszok közötti mérlegeléssel azt, hogy melyiket fogadja el a határozata alapjául, azaz a szakvélemények közötti ellentmondás nem oldható fel bírói mérlegeléssel. Ilyen esetben azon szakértői véleményt kell elfogadnia a bírónak, amelyik okszerű, világos, önmagával nincs ellentmondásban, az eredménye levezethető és a kérdésre objektív választ ad.

A bizonyítás sikertelenségének következményei csak akkor háríthatóak a félre, amennyiben a bíróság a bizonyítandó tényeken és a bizonyítási terhen túl a bizonyítatlan következményeiről is előzetesen tájékoztatta.

A bíróságnak az ítélete indokolásában ki kell fejtenie azt, hogy a szakvélemény megállapításait mennyiben fogadta el, vagy milyen okból nem fogadott el egy szakvéleményt, ugyanúgy, mint ahogy indokolnia kell azt is, hogy milyen okból mellőzött szakértői bizonyításra, vagy meghallgatásra vonatkozó indítványt.

VII. A szakértői díjra vonatkozó előírások

VII.1. A szakértői díj összegének megállapítása

⁸⁸ BDT2002.3.38.

Az igazságügyi szakértőnek a szakértői tevékenységéért munkadíj és költségtérítés (a továbbiakban együtt: szakértői díj) jár⁸⁹. A bíróság a szakértő díj megállapítása tárgyában soron kívül jár el, arról fellebbezhető határozatot hoz. A szakértő díját a perbíróság állapítja meg abban az esetben is, ha a szakértőt megkeresett bíróság rendelte ki.

A szakértői díj a tárgyalat ügy jellegétől függően hatósági áras, vagy szabadáras. Hivatalból folytatott bizonyítás esetén, vagy ha a bíróság a peres fél indítványára rendelt ki szakértőt, de a bizonyítás hivatalból való elrendelésének is helye lett volna, az egyes vizsgálatok elvégzéséért felszámítható díjat miniszteri rendelet⁹⁰ határozza meg.

Amennyiben a szakértő kirendelésére nem hivatalból került sor, és annak hivatalból nem is lenne helye, a szakértő a díjjegyzékével érvényesíteni kívánt díjat maga állapíthatja meg. Ebben az esetben a miniszteri rendeletnek a díj megállapítására és kifizetésére vonatkozó szabályait megfelelően alkalmazni kell. A szakértőnek a véleményéhez jegyzéket kell csatolnia, amelyben részleteznie kell a szakértői tevékenységet és a ráfordított időt.

A szakértő a szakértői díjra, a szakkonzultáns és a segédszemélyzet pedig a munkadíjra vonatkozó igényét külön-külön díjjegyzékkel érvényesíthető a szakvélemény beterjesztésekor, legkésőbb azonban a szakértő működésének befejezésétől számított tizenöt napon belül. Több szakértő együttes eljárása esetén mindegyik szakértő külön-külön díjjegyzéket köteles benyújtani (kivéve, ha az állandó igazságügyi szakértőt alkalmazó szerv több szakértője ad együttes véleményt). A szakértői díjjegyzékben külön kell részletezni a munkadíjat, költségtérítést és az ezeket terhelő általános forgalmi adó összegét.

A bíróság a szakértő által felszámított díj összegét, annak indokoltságát, ezen belül a szakértői vizsgálatra és a vélemény elkészítésére feltüntetett óraszámok, valamint a letétbe vagy bizalmi őrzésbe helyezett szakértői díj összegén felüli díjigény megalapozottságát ellenőrzi, és annak alapján, mérlegeléssel állapítja meg a szakértő díját. Ha az ellenőrzés eredményeképpen a felszámított díjat eltúlzottnak találja, a díjjegyzékben szereplőnél alacsonyabb összegben is megállapíthatja a szakértői díjat. A díj csökkentésére általános tevékenység - úgy mint iratok tanulmányozásával, utazással eltöltött idő - esetén a bíróság mérlegelése alapján kerülhet sor, azonban a bíróság szakmai hozzáértése hiányában nem vizsgálhatja felül mérlegelés alapján azt, hogy például a szakvélemény elkészítéséhez milyen vizsgálatokra volt szükség, és azok mennyi időt vettek igénybe.

A szakértői díjat megállapító, fellebbezhető határozatban a munkadíjakat, a költségeket, valamint a szakkonzultáns és a segédszemélyzet munkadíját - továbbá a jelenléti díjat az eltöltött idő megjelölésével - külön-külön részletezve kell feltüntetni, rendelkezni kell továbbá arról, hogy a díj milyen forrásból (letét számának megjelölése, vagy a bírósági ellátmány terhére) kerüljön kifizetésre. Letétből történő kifizetés esetén rendelkezni kell az esetleges maradványösszeg letevő részére történő visszafizetéséről (vagy a letét további kezeléséről, amennyiben szükséges). Fel kell tüntetni azt is, ha költségelőleg megfizetésére is sor került. Nem szerencsés a szakértői díjat az eljárást befejező ítéletben megállapítani, mert így az ítélet elleni fellebbezés a szakértői díj jogerejét is érintheti, vagy legalábbis annak részjogerejéről külön kell rendelkeznie a bíróságnak.

⁸⁹ Az igazságügyi szakértők díjazásáról szóló 3/1986 (II.21.) IM rendelet (Díjrendelet) 1. § (1) bekezdés

⁹⁰ Az igazságügyi szakértők díjazásáról szóló 3/1986 (II.21.) IM rendelet

Mivel a szakértő díjazásra való jogosultságának alapja a bíróság által a kirendelő végzésben meghatározott kérdések megválaszolása, amennyiben a szakértő a kirendelés körét túllépi, azt szükségtelenül kiegészíti, ezért díjazásra nem tarthat igényt. Szintén nem járhat további díjazás azért, ha a szakértő különböző módszerekkel végzi a vizsgálatát, bár adott esetben - például orvosi vizsgálatnál - a különböző módszerek használata indokolt lehet, és így a díjigény is jogos.

A szakvélemény hiányosságának, homályosságának, önmagával vagy a szakértő tudomására hozott, bizonyított tényekkel való ellentmondásának kiküszöbölésére irányuló kérdések megválaszolása a szakértői díjazás szempontjából nem minősül kiegészítő szakvéleménynek. Sürgetésre adott válaszáért, valamint az elkészített lelet vagy szakvélemény hiányainak pótlásáért, vagy hibáinak kijavításáért a szakértő külön díjat nem számíthat fel, illetőleg az nem állapítható meg. Ugyanakkor, a szakértőt a ráfordított munkával arányos díj illeti meg, ha újabb adatok alapján készít kiegészítő szakvéleményt.

A szakértői részére a munkadíjat a Díjrendelet I. számú melléke alapján kell megállapítani, annál magasabb összegű munkadíj megállapítására csak kivételes esetben kerülhet sor, így például ha a szakértő tevékenysége hosszabb tudományos vizsgálódást igényel. A kivételes munkadíj felső határa az alapidíj két és félszerese lehet.

Utazással töltött időre megállapítható óradíj legfeljebb a Díjrendelet mellékletében meghatározott összeg 50 %-a lehet abban az esetben is, ha a szakértő az óradíját maga határozza meg. Ha a szakértő csupán a megbízás átvétele vagy a vélemény benyújtása végett jelenik meg, utazási költséget csak akkor számíthat fel, ha a bíróság felhívására jelent meg személyesen. A saját személygépkocsi használatáért díjat felszámítani abban az esetben lehetséges, ha azt a bíróság a kirendelő végzésben engedélyezte (amit azzal a feltétellel lehet megtenni, hogy a szakértőnek casco biztosítással kell rendelkeznie). A gépjármű használati díját a bíróságnak ellenőriznie kell, az erre vonatkozó adatokat a szakértőtől be kell kérnie, hogy az üzemanyag-fogyasztás megállapítható legyen.

A szakértő költségként számíthatja fel a szakvélemény elkészítésével kapcsolatban felmerült, szükséges és igazolt kiadásait⁹¹. A számlával nem igazolható, de szükségszerűen felmerülő költségeinek fedezésére költségátalányt igényelhet, amely a munkadíjának 35%-a, de legfeljebb 100.000,- forint. Amennyiben a szakértő a 35 %-os költségátalányt felszámítja, akkor a további, a szakvéleménnyel kapcsolatos költségei felszámításához számlával kell igazolnia a kiadás felmerülését és összegszerűségét, továbbá igazolnia kell a kiadás indokoltságát. Átalány felszámítása mellett csak kivételes esetben lehetséges további költség megállapítása.

Ha a jogerősen megállapított szakértői díj nem éri el a szakértő részére az eljárás kezdetén megfizetett költségelőleget, akkor a bíróság a szakértőt a különbözet visszafizetésére kötelezi⁹².

Amennyiben a szakértő elmulasztotta a bíróság részére bejelenteni, hogy a szakértő díj várható összege az előlegezett és letétbe helyezett összeget meghaladja, a letétbe helyezett összegben felüli szakértői díjára vonatkozó igénye tekintetében valószínűsítene kell, hogy a

⁹¹ Díjrendelet 6. § (1) bekezdés

⁹² Szaktv. 17/A. § (7) bekezdés

díjtöbblet felszámítását a kirendelést követően felmerült, rajta kívül álló ok indokolja. Ha viszont a szakértő a bejelentést időben megtette, és a bíróság nem gondoskodott a fél további előlegezésre vonatkozó felhívásáról, akkor a bíróság mulasztott, így ebben az esetben a nem fedezett szakértői díjat az állam előlegezi, és az állam - a bíróság gazdasági hivatala - hajtja be a letevőn. Mivel ez utóbbi esetben a bíró felelőssége is megállapítható, a felhívás elmaradása mindenképp elkerülendő.

A szakértői díjat megállapító végzésben részletezni kell az egyes díjtételeket, rendelkezni kell a - jogerőre emelkedést követő - kiutalásról, továbbá a rendelkezéseket indokolni kell. A díjmegállapító végzés ellen külön fellebbezésnek van helye, amelynek csak a kifogásolt összeg erejéig van halasztó hatálya⁹³.

Ha a szakvélemény elkészítésére a szakértőn kívülálló okból - például a per megszüntetése miatt - nem kerül sor, a szakértő az indokolt költségére, díjazására tarthat igényt. Félbeszakadás esetén a szakértő kérheti a fél részére történő ügygondnok kirendelését, a szakértői díja megállapítását és kiutalását, ha az eljárás félbeszakadása vagy túlságosan hosszú időtartama a szakértő méltányos érdekeit sértené⁹⁴.

VII.2. Szakértői díj kiutalása

A szakértő díjjegyzéket állít ki és nyújt be a bíróságra, ami alapján a bíróság határozza meg a díjat. A szakértő a bíróság jogerős végzése alapján jogosult számlát kiállítani, amelyet a bíróság gazdasági hivatala a számla alapján 30 napon belül köteles a szakértő részére kifizetni.

A bíróság a szakértői díjról rendelkező végzését eredeti aláírással⁹⁵ küldi meg a bíróság gazdasági hivatalának.

VII.3. A szakértői díj viselése

A szakértői költségek viselésére a Pp. általános szabályai az irányadóak, azaz a bíróság az eljárást befejező határozatában a pervesztes felet kötelezi a szakértői díj viselésére, amennyiben a szakértői díjat a pernyertes fél előlegezte.

Előzetes munkaterv készítése esetén, ha a fél a bíróság felhívása ellenére határidőn belül nem nyilatkozik arról, hogy az előzetes munkaterv ismeretében kéri-e a szakértő kirendelését, vagy a bizonyítási indítványát visszavonja, úgy a munkaterv elkészítése költségeinek viselésére a per eldöntésére való tekintet nélkül köteles.

VIII. Összegzés

A bíróság az időszerű ítélezés követelményének kiugrónak nagy számban az olyan ügyek esetében nem tud eleget tenni, amikor szakértő kerül az eljárásban kirendelésre. A szakértő bevonásával folyó ügyek nagyobb valószínűséggel húzódnak el, mint azon eljárások, ahol szakértő kirendelésére nem kerül sor - amit némiképpen indokol az, hogy a szakértő vizsgálatához, véleménye elkészítéséhez bizonyos időtartam szükséges, azonban a jellemző az, hogy a szakvélemény beszerzése a per időtartamát rendkívüli mértékben megnöveli.

⁹³ Pp. 187. § (2) bekezdés

⁹⁴ Pp. 111. § (6) bekezdés

⁹⁵ 368/2011 Korm. rendelet 59. § (2) bekezdés g) pont

Bár egy jövőbeni Pp. kodifikáció esetén feltétlenül érdemes lenne a szakértőre és a szakvéleményre vonatkozó jogi szabályozás újragondolása (például a bíróság tájékoztatási kötelezettségének megváltoztatása, vagy a szakértő eljárásba való mielőbbi bevonásának szabályozása tekintetében), általánosságban megállapítható, hogy a szakértői véleményre vonatkozó hatályos szabályok világosak és tiszták, így azok betartásával, valamint a szakértőre vonatkozó, jogszabályban meghatározott intézkedések alkalmazásával, továbbá a szakértő kirendelését megelőzően a tényállás tisztázásával a hatályon kívül helyezések száma, valamint ezen perek időtartama jelentős mértékben csökkenthető volna.

A szakértői bizonyítás kérdéskörében a leggyakoribb oka a per elhúzódásának a kirendelés átgondolatlansága, továbbá a nem megfelelő szakértő kirendelése.

A bíróságnak mindenképp törekednie kell arra, hogy szakértő kirendelésére csak akkor kerüljön sor, amikor a szakvélemény elkészítéséhez szükséges adatokat a bíróság megállapította, a tényállást feltárta, és világosan eldönthető, hogy melyek azok a kérdések, amelyeket a szakértőnek a releváns kérdés elbírálása érdekében meg kell válaszolnia. Ha már a tényállás megállapítása sem lehetséges különleges szakértelem nélkül, a bíróságnak a kérdésfeltevés előtt kell bevonnia az eljárásba a szakértőt, tisztázandó, hogy milyen kérdésekre vonatkozóan kell a véleményét elkészítenie - ami időigényesebb, viszont mindenképpen pergazdaságosabb, mint amikor a már elkészült szakértői vélemény kiegészítését kénytelen a bíróság elrendelni azért, mert nem a megfelelő, releváns kérdések kerültek a szakértő részére feltételre.

A tipikusan előforduló hibák ismeretében a bíróságnak lehetősége van arra, hogy a szakértői bizonyítás folyamatát az irányítása alatt tartsa. Így a bíróságnak a szakértő személyének meghatározásakor nem szabad hosszasan várnia a felek indítványára, hanem a felek megállapodása hiányában neki kell döntenie a szakértő személyéről - lehetőleg azt követően, hogy tájékozódott a kirendelendő szakértő leterheltségéről. Nem szabad a bíróságnak engedélyeznie azt, hogy a szakértő felé a felek közvetlenül telessenek fel a szakvélemény elkészítésekor kérdéseket, hanem neki magának kell a feltenni indítványozott kérdéseket megszűrnie, a relevanciával bírót kiválasztania. A szakértő kirendelését követően a bíróságnak foglalkoznia kell a szakértő azon jelzéseivel, amik arra vonatkoznak, hogy a szakvélemény elkészítését valamilyen körülmény gátolja, és intézkednie kell ezen akadályok megszüntetése (pl. szemletárgy szakértő részére történő átadása) felől, továbbá, figyelemmel kell kísérnie - már a kitűzött tárgyalás időpontja előtt - azt, hogy a szakvélemény határidőben elkészüljön, és késedelmes előterjesztés esetén ismételt figyelmeztetések és felhívások nélkül alkalmaznia kell a szakértővel szembeni valamennyi lehetséges jogkövetkezményt.

Mivel az ítéletek hatályon kívül helyezésének - és ezzel a peres eljárások elhúzódásának - oka kiugróan nagy számban az, hogy a bíróság a szakértői bizonyítással kapcsolatos tájékoztatási kötelezettségét elmulasztotta, nagy hangsúlyt kell fektetni a bizonyítási teherre, a mulasztás jogkövetkezményeire vonatkozó kioktatásra, továbbá, nem mellőzhető azon egyszerű, adminisztratív jellegű intézkedés, hogy a szakvélemény, kiegészítő szakvélemény, valamint azokra tett észrevételek valamennyi érdekelt fél részére megküldésre kerüljenek.

A fenti intézkedések betartásával elérhető, hogy a szakértő bevonásával zajló eljárások időtartama jelentősen lerövidüljön, és az időszerű ítélkezés követelményének a bíróságok megfeleljenek.

Felhasznált irodalom

- A Kúria Polgári Kollégiuma a másodfokú bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának vizsgálata tárgyában felállított joggyakorlat-elemző csoportjának összefoglaló véleménye
- Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-7766/2013. számú ügyben
- Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-512/2013. számú ügyben
- Kengyel Miklós (szerk.): A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (KJK-Kerszöv, 2005.)
- Dr. Jobbágyi Gábor: A Polgári eljárás gyorsítása az eljárások elhúzásának és elhúzódásának megakadályozása (Magyar Jog, 2011/2.)
- dr. Fazekas Sándor: A bírósági eljárás tehermentesítése és gyorsítása, Bírák Lapja 2004. 1-2. szám
- dr. Sallai Tamás előadásanyaga a „Szakértői bizonyítás és időszerűség a polgári eljárásban” című előadáson (Magyar Igazságügyi Akadémia, 2014. szeptember 5.)
- dr. Grád András – dr. Mende Lilla – dr. Jánoskúti Gyöngyvér – dr. Kőrös András: Az igazságügyi pszichológusi szakvélemény szerepe a gyermekelhelyezési perekben
- Árvai Béla, Mittermayer Ödön: Tény és jog a bizonyítási eljárásban (Magyar Jog, 2001/7.)
- Árvai Béla: Ismét a perbeli bizonyítási kötelezettségről (Magyar Jog, 2011/8.)
- Grósz Tamás: Szakértői bizonyítás a polgári peres eljárásban (Debreceni Jogi Műhely, VIII. évfolyam 4. szám 2011.)
- Csirmaz László : Az aggálytalan szakvélemény tartalmi követelményei (<http://misk.hu/publikacio/csirmaz-laszlo/20121125/az-aggalytalan-szakvelemenytartalmi-kovetelmenyei.html>)
- dr. Cséffai Attila Csaba: Az igazságügyi szakértő függetlensége a kirendelés során (Magyar Jog 2012/11.)